

UNIVERZA V LJUBLJANI
EKONOMSKA FAKULTETA

DIPLOMSKO DELO

NEZAPOSLENOST V EVROPSKI UNIJI IN ZDA

Ljubljana, april 2006

POLONA TRAMPUŠ

IZJAVA

Študentka Polona Trampuš izjavljam, da sem avtorica tega diplomskega dela, ki sem ga napisala pod mentorstvom prof. dr. Janeza Malačiča, in dovolim objavo diplomskega dela na fakultetnih spletnih straneh.

V Ljubljani, 25.4.2006

Podpis

KAZALO

1. UVOD	1
2. RAZMERE NA TRGU DELA V 60-IH IN ZGODNJIH 70-IH LETIH V EVROPSKI UNIJI IN V ZDA.....	2
3. RAZMERE NA TRGU DELA V ZADNJIH 15-IH LETIH V EU IN ZDA.....	4
3.1. EVROPSKI TRG DELA.....	4
3.1.1. PRIMERJAVA STOPENJ NEZPOSLENOSTI MED MOŠKIMI IN ŽENSKAMI.....	5
3.1.2. STOPNJE NEZAPOSLENOSTI MED MLADIMI.....	5
3.1.3. DOLGOROČNE STOPNJE NEZAPOSLENOSTI.....	8
3.1.4. STOPNJE NEZAPOSLENOSTI ZNOTRAJ EU	10
3.2. AMERIŠKI TRG DELA	10
3.2.1. PRIMERJAVA STOPENJ NEZPOSLENOSTI MED MOŠKIMI IN ŽENSKAMI	12
3.2.2. STOPNJE NEZAPOSLENOSTI MED MLADIMI.....	13
3.2.3. DOLGOROČNE STOPNJE NEZAPOSLENOSTI.....	15
3.2.4. RASNA STRUKTURA NEZAPOSLENOSTI.....	15
4. SOCIALNO VARSTVO NEZAPOSLENIH OSEB.....	17
4.1. RAZMERE V EU.....	17
4.2. RAZMERE V ZDA.....	18
4.3. RAZLIKE MED EU IN ZDA	19
5. ZAPOSLOVALNA POLITIKA V EU	20
5.1. POTREBA PO USKLAJENI ZAPOSLOVALNI POLITIKI V EU	20
5.2. BELA KNJIGA IN ESSENSKA STRATEGIJA.....	21
5.3. AMSTERDAMSKA POGODBA	23
5.4. LUKSEMBURŠKI VRH	25
5.5. LIZBONSKA STRATEGIJA	26
5.6. ZASEDANJE V STOCKHOLMU.....	27
5.7. NADALJNJA ZASEDANJA EVROPSKEGA SVETA.....	27
5.7.1. ZNANJE IN INOVACIJE.....	29
5.7.2. EVROPA PRIVLAČNEJŠA ZA NALOŽBE IN DELO	29
5.7.3. VEČ IN BOLJŠA DELOVNA MESTA	30
5.8. AKTIVNA IN PASIVNA POLITIKA ZAPOSLOVANJA V EU	31
6. VPLIV STARANJA PREBIVALSTVA NA TRG DELA	33
6.1. RAZMERE V EU.....	34
6.1.1. STARANJE PREBIVALSTVA V EU.....	34
6.1.2. RAZMERE NA TRGU DELA V EU	35
6.1.3. TREND ZGODNJEGA UPOKOJEVANJA V EU.....	38
6.2. RAZMERE V ZDA.....	40
6.2.1. STARANJE PREBIVALSTVA V ZDA.....	40
6.2.2. RAZMERE NA TRGU DELA V ZDA	41
6.2.3. ZGODNJE UPOKOJEVANJE V ZDA	42
SKLEP.....	43

LITERATURA..... 46

VIRI..... 47

PRILOGA

1. UVOD

Naslov diplomskega dela nakazuje, da bom obravnavala nezaposlenost v EU in ZDA. Problematika nezaposlenosti je obširna in sega od povsem ekonomskih do socialnih in političnih razsežnosti. Nezaposlenost ni pojav današnjega časa, temveč so se države s tem problemom srečevale že v preteklosti.

V prvem poglavju bom predstavila nezaposlenost v EU in ZDA v preteklosti, zlasti v 60-ih in 70-ih letih. Opazno je, da je bila v tistem času nezaposlenost v EU nižja od nezaposlenosti v ZDA. V kasnejših letih pa se je situacija obrnila, saj se je v EU nezaposlenost začela povečevati.

V naslednjem poglavju bom opredelila nezaposlenost v EU in ZDA v zadnjih 15-ih letih. Danes je v EU večja nezaposlenost, kot pa jo poznajo v ZDA. Značilnost nezaposlenosti v EU je tudi v razliki med moškimi in ženskami, saj je pri ženskah opaziti višje stopnje nezaposlenosti kot pri moških. Nasprotno pa v ZDA ni opaziti razlike glede spola. Je pa v ZDA očitna rasna diskriminacija, saj je veliko več nezaposlenih nebelcev kot belcev. Tako v ZDA kot v EU pa je prisotna velika nezaposlenost med mladimi, v zadnjem času pa je opaziti tudi vse več dolgoročno nezaposlenih.

V četrtem poglavju se bom osredotočila na socialno zaščito nezaposlenih oseb. Tako v EU kot tudi v ZDA so uvedli socialno pomoč za nezaposlene osebe, da bi jim s tem nekako omilili težko življenjsko obdobje, ko so ostali brez zaposlitve, in v času, ko iščejo novo zaposlitev. Namen socialne zaščite je zmanjšati razlike v socialnih neenakostih, zlasti pri zaposlitvah in strokovnih usposabljanjih, med zaposlenimi in tistimi, ki so trenutno brez zaposlitve.

V petem poglavju se bom osredotočila na zaposlovalno politiko v EU, saj je EU danes tista, ki se sooča z večjimi problemi glede nezaposlenosti. V začetku 90-ih let prejšnjega stoletja je razpravo o zaposlovanju na ravni EU sprožila ugotovitev, da so bili gospodarski in socialni problemi, ki so se pojavili kot posledica naftnih šokov v prejšnjih desetletjih in valutne krize v zgodnjih 90-ih letih, v veliki meri rezultat neusklajenosti različnih politik znotraj EU. Zato se je pojavila potreba po usklajeni in enotni zaposlovalni politiki na ravni celotne EU. Leta 1993 je bila izdana Bela knjiga o rasti, konkurenčnosti in zaposlovanju, kar je pomenilo resnični začetek obravnave tematike zaposlovanja na ravni celotne EU. Delo na področju reševanja problematike zaposlovanja na ravni Unije je bilo še vedno brez močne in stalne osnove ter dolgoročne vizije. Pomemben preobrat na področju razvoja koordiniranega pristopa k zaposlovalni politiki v EU je zato pomenila Amsterdamska pogodba iz leta 1997, kjer so bile prvič oblikovane skupne usmeritve politike zaposlovanja EU. Sledil je Luksemburški vrh, kjer so se države članice tako dogovorile, da bodo od leta 1998 začele voditi zaposlovalno politiko v skladu s skupnimi smernicami, na katerih temelji evropska zaposlovalna strategija. V

nadaljevanju so sledila številna srečanja EU, kjer so izboljševali Evropsko zaposlovalno strategijo in uvajali nove ukrepe za povečanje zaposlenosti v EU.

Danes je za industrializirane in razvite države značilno staranje prebivalstva. Tako bom šesto poglavje namenila tej tematiki, kjer preučujem, zlasti kakšni so učinki staranja prebivalstva na trg dela. V zadnjih letih pa je opaziti tudi trend zgodnjega upokojevanja. Slednje postaja zaradi demografskih trendov čedalje bolj nesprejemljivo, zato so se že pojavili ukrepi, ki spodbujajo ljudi k čedalje kasnejšemu upokojevanju. V ZDA pa je prisotno tudi vračanje upokojencev nazaj na trg dela, zlasti zadnje generacije, saj le-ti predstavljajo generacijo profesionalcev in menedžerjev, ki imajo znanja in sposobnosti glede sodobne tehnologije, kot na primer računalniških sistemov in razvijanja zdravil.

Diplomsko delo primerja razmere na evropskem in ameriškem trgu dela. Danes so razmere med EU in ZDA ravno obratne kot v 60-ih letih in je Evropa tista, ki se mora soočiti z visokimi stopnjami nezaposlenosti. Vendar pa se Evropa resno zaveda navedenega problema, kar prikazuje tudi Evropska zaposlovalna strategija in njeni nenehni popravki in izboljšave pri zagotavljanju večje zaposlenosti. Tako EU kot ZDA pa je doletel tudi demografski problem staranja prebivalstva, katerega se obe ekonomiji zavedata in ga vse bolj poskušata reševati.

2. RAZMERE NA TRGU DELA V 60-IH IN ZGODNJIH 70-IH LETIH V EVROPSKI UNIJI IN V ZDA

Združene države Amerike¹ in Evropska unija² sta bili že od nekdaj pozorni na dogajanje na trgu dela. Zlasti od 60-ih in 70-ih let naprej, ko so se začele stopnje brezposelnosti zlasti v EU drastično zviševati. Pomembno pa je, da ne posplošujemo ameriškega in evropskega načina gledanja na brezposelnost: EU sestavljajo članice s heterogenim političnim, ekonomskim in socialnim okoljem, izkušnjami in institucijami, medtem ko so ZDA veliko bolj enotne. Tako v EU kot v ZDA je velikost in vztrajanje brezposelnosti povzročila nered in politična nihanja. Politike povpraševanje, ki so bile večinoma učinkovit protistrup visoki nezaposlenosti v 50-ih in 60-ih, so padle v nemilost spiralne inflacije, ki je bila prisotna v globalni ekonomiji (Whitman, 1984, str. 14, 15).

Povojne stopnje nezaposlenosti v ZDA se v nasprotju s predvojnimi vse do leta 1975 niso povzpele niti čez 7 %, kar pa še ne pomeni, da nezaposlenost v teh letih ni bila problem. Za povojna leta je prav tako potrebno poudariti, da je le malo takih let, v katerih je bila stopnja približno enaka ali manjša od 4 % - stopnje, ki jo je imela večina ekonomistov

---

¹ V nadaljevanju ZDA.

² V nadaljevanju EU.

zahodnoevropskih držav in ZDA dolgo za »stopnjo polne zaposlitve«³. Po letu 1948 je bila letna stopnja nezaposlenosti sicer enajstkrat približno enaka ali nižja od 4 %, toda v sedmih od teh let so bile ZDA v vojni (Koreja in Vietnam), tako da je bila »stopnja polne zaposlenosti« dosežena le štirikrat v brezvojnih letih. Če tako primerjamo povojne stopnje brezposelnosti ZDA in nekaterih drugih kapitalističnih držav, so grobo vzeto stopnje ZDA dvakrat tolikšne kot na primer v industrijsko razvitih državah zahodne Evrope (Murn, 1984, str. 7, 8).

V 60-ih in zgodnjih 70-ih letih prejšnjega stoletja so bile stopnje nezaposlenosti v državah EU relativno nizke in stabilne. Skoraj povsod so znašale manj kot 3 % in niso nikjer presegle 5 %. Problematika nezaposlenosti je postala resna v vseh državah unije nekje v sredini 70-ih let, rast stopenj nezaposlenosti pa se je prenesla tudi v naslednje desetletje (Žakelj, 2003, str. 2).

Trdovratna in visoka stopnja brezposelnosti v EU se skuša razložiti z množico možnih vzrokov. Politična levica jih razlaga drugače kot politična desnica. Politična desnica zagovarja stališče, da je brezposelnost v EU posledica (Modigliani, 1999, str. 9, 10, 12):

- pomanjkanja ljudi s potrebnimi znanji in sposobnostmi (prosta delovna mesta obstajajo, a brezposelni nimajo ustreznih kvalifikacij, da bi jih zasedli),
- velikega deleža dolgotrajno brezposelnih, ki si ne iščejo zaposlitve dovolj prizadevno, in
- uničujočega bremena davkov.

Politična levica razlaga, da je brezposelnost v Evropi posledica:

- krize kapitalizma,
- veliko prehitrega tehnološkega razvoja in
- konkurence dežel s cenejšim delom.

Vsa leta od 1960 do 1980 je bila stopnja brezposelnosti v EU nižja od stopnje brezposelnosti v ZDA. V obdobju 1974-85 je stopnja rasti v EU padla za približno 2 % letno, hkrati pa je stopnja zaposlenosti mirovala, v privatnem sektorju pa celo padala, ravno v času izrednega povečanja obsega delovne sile. Povečanje delovne sile je bila posledica demografskih sprememb in povečanja mladih delavcev in žensk, ki so prej večinoma ostajale doma. V obdobju 1986-90 se je sicer pojavila večja letna stopnja rasti (3,2 %), vendar se je število delovnih mest povečalo le za 1,3 %. Po letu 1991, ko je na trgu nastopila recesija, se je zmanjšala tudi stopnja gospodarske rasti, kar je posledično vodilo v izgubo štirih milijonov delovnih mest v Evropi (Symes, 1995, str. 10).

---

³ Agregatna polna zaposlenost je najnižja stopnja, do katere je moč zmanjšati stopnjo splošne nezaposlenosti, dano z obsegom frikcijske (vključno s sezonsko) nezaposlenosti, kot tudi strukturnih faktorjev, ki povzročajo, da so nekateri sektorji delovne sile bolj občutljivi za nezaposlenost kot drugi.

V nasprotju z Evropo so se v Ameriki na gospodarsko rast odzvali drugače, saj so močno povečali število delovnih mest ter zmanjšali rast produktivnosti. Z vidika zaposlenosti je Evropa trpela za visoko produktivnostjo in relativno malo povečanim številom novih delovnih mest. Razloge za visoko produktivnost/nizko zaposlenost lahko iščemo v delovanju makroekonomske politike. Cenovni šoki, ki so se pojavili na svetovnih trgih, so vplivali na znižanje investicij, kar je posledično vodilo v povišanje inflacije. Višja inflacija se je odrazila v višji plačah in v povečanih stroških dela za podjetja (Symes, 1995, str. 10, 11).

3. RAZMERE NA TRGU DELA V ZADNJIH 15-IH LETIH V EU IN ZDA

3.1. EVROPSKI TRG DELA

Preden začnem natančneje opisovati značilnosti brezposelnosti na trgu dela v EU, naj opredelim osnovne pojme, ki se uporabljajo na trgu dela glede aktivnosti prebivalstva.

Aktivno prebivalstvo so vse osebe, ki pomenijo delovno silo za proizvodnjo dobrin in opravljanje storitev, ne glede na to, ali so zaposlene ali brezposelne. Kategorija aktivnosti omogoča razdelitev prebivalstva na aktivno in neaktivno ali vzdrževano prebivalstvo. V razvitih državah je spodnja starostna meja 15. leto, v nerazvitih pa je ta meja nižja, pogosto celo pod desetim letom. Zgornja starostna meja ni tako natančno določena, zato je spremenljiva in se giblje nekje med 60. in 75. letom (Malačič, 2003, str. 25).

Dolgotrajna brezposelnost je brezposelnost, ki je daljša od enega leta. Dolgotrajno brezposelni so ena izmed najbolj problematičnih kategorij na trgu dela. Daljše trajanje brezposelnosti lahko vodi k izgubi delovnih zmožnosti in sposobnosti ter k upadu konkurenčnosti brezposelne osebe (Pečnik, 2001, str. 18).

Iz Slike 1 v prilogi lahko vidimo, da največji problem pri zaposlovanju v EU predstavljajo ženske in osebe mlajše od 25 let. Naraščanje prisotnosti žensk na trgu dela je posledica socialnih sprememb, ki so se pojavile v EU v zadnjih 30-ih oziroma 40-ih letih. Na trg dela so vstopile zlasti ženske stare od 25 do 44 let. Pojav je značilen za celotno EU in ne le za nekatere države članice (Social protection in Europe 1999, 2000, str. 37, 38).

Iz Slike 1 v prilogi je prav tako razvidno, da so največji ponudniki dela s polovičnim delovnim časom ravno ženske. Vendar pa so v EU prisotni trendi za polovičen delavnik tako med ženskami kot tudi med moškimi. Ženske, ki predstavljajo glavni vir bodoče delovne sile, strmiyo k delovnim mestom, ki so na voljo za polovičen delovni čas. Za primer lahko navedem leto 1998, ko je izmed vseh žensk, ki so bile zaposlene, kar 33 % žensk delalo za polovičen delovni čas (Social protection in Europe 1999, 2000, str. 11).

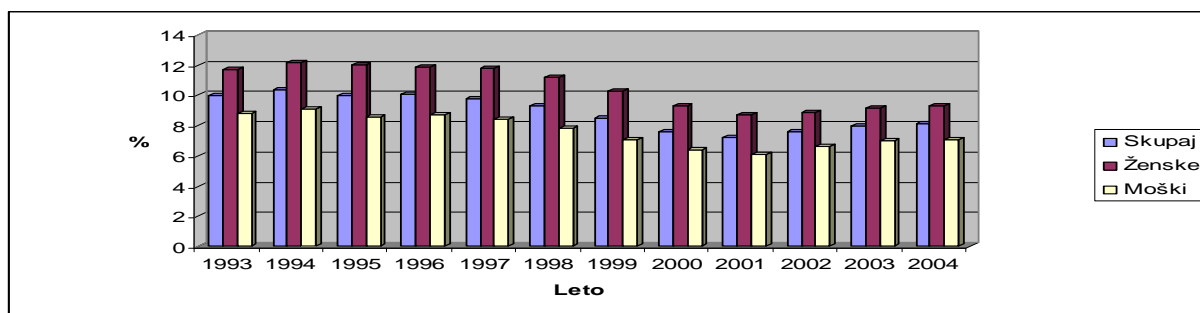

3.1.1. PRIMERJAVA STOPENJ NEZAPOSLENOSTI MED MOŠKIMI IN ŽENSKAMI

V zadnjih dveh desetletjih je močno narasla udeležba žensk na trgu dela, medtem ko je udeležba moških na trgu dela upadla. V 80-ih letih so se ženske zaposlile v dveh tretjinah vseh na novo ustvarjenih delovnih mestih, medtem ko je bilo leta 1991 že vsako četrto delovno mesto v rokah žensk. Za povečan vstop žensk na trg dela v EU je odločilna predvsem rast v zaposlitvenih priložnostih skupaj s spremembami v družbi – kot na primer višja izobrazbena struktura in kvalifikacije, manjše družine in drugačno vedenje žensk (Symes, 1995, str. 12).

Povečala se je predvsem udeležba žensk na trgu dela, ki so v svoji rodni dobi. Statistiki pa nakazujejo, da je povečana udeležba žensk odvisna predvsem od zakonskega stanu (predvsem v južnih državah je udeležba poročenih žensk manjša od neporočenih) in od tega, ali ima ženska majhne otroke ali ne (predvsem v severnejših državah je odločilno, ali je na razpolago varstvo otroka ali ne) (Social protection in Europe 1999, 2000, str. 11).

Slika 1: Stopnje nezaposlenosti za ženske, moške in skupaj v EU od leta 1993 do leta 2004

Vir: Stopnje nezaposlenosti za ženske, moške in skupaj v EU od leta 1993 do leta 2004, 2005.

V zgornji sliki je nazorno prikazano, da so stopnje nezaposlenosti za ženske višje od stopenj nezaposlenosti za moške. Vendar pa so se stopnje nezaposlenosti tako za ženske kot tudi za moške v zadnjih letih zniževale. Ta trend je bolj značilen za ženske, saj je bila stopnja nezaposlenosti leta 1993 11,7 % in se je čez vsa leta zniževala in tako leta 2004 znašala 9,3 %. Tudi za moške je znašala stopnja nezaposlenosti leta 2004 (7,1 %) manj kot leta 1993 (8,8 %), vendar pa je stopnja leta 2001 padla že na 6,1 % in nato zopet narasla.

3.1.2. STOPNJE NEZAPOSLENOSTI MED MLADIMI

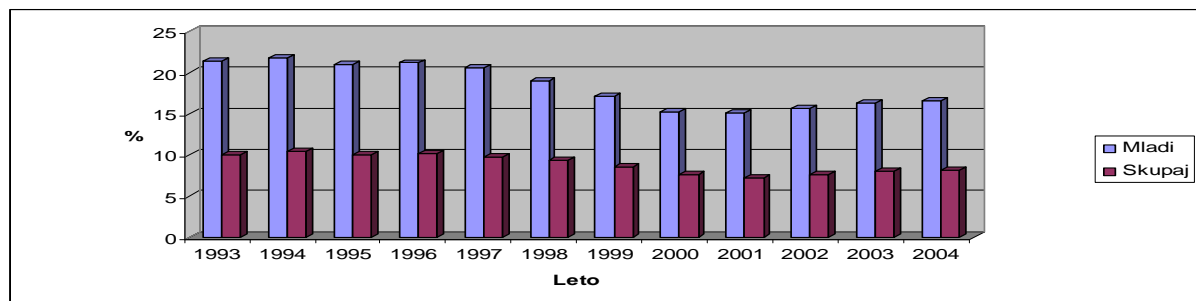
Nezaposlenost mladih je eden izmed glavnih problemov, s katerimi se srečuje EU. V državah EU je približno pet milijonov mladih, starih do 25 let, ki so brez zaposlitve. Povprečna stopnja brezposelnosti pri mladih je v primerjavi s stopnjo brezposelnosti v ostalih starostnih skupinah kar za polovico večja. Nezaposlenost prizadene zlasti mlade, med njimi pa so

najbolj podvrženi temu problemu prav tisti mladi, ki imajo nezadostno izobrazbo ali pa je sploh nimajo (Pečnik, 2001, str. 43).

Eden izmed najbolj verjetnih razlogov za visoko stopnjo nezaposlenosti med mladimi je prav gotovo znižana ekonomska aktivnost, ki je posledica nižje gospodarske rasti. Med nižjo ekonomsko aktivnostjo bodo tisti, ki prvič iščejo zaposlitev, le-to težje našli, saj nimajo nobenih delovnih izkušenj, na podlagi katerih bi lahko delojemalci presojali njihovo delovno sposobnost. Privatna podjetja v takih časi ne zaposlijo rade pripravnikov in vajencev brez delovnih izkušenj (Symes, 1995, str. 13).

Sicer pa v skupini mladih do 25 let lahko ločimo dve manjši podskupini. Mladi stari do 20 let se v večini še šolajo, mladi nad 20 let pa že zapuščajo študij, iščejo delo ali pa so že zaposleni. Tako je bilo v EU leta 1997 približno 70 % mladih od 15 do 19 let, ki so še redno hodili v šolo in se prištevali k ekonomsko neaktivni populaciji. Približno 20 % je bilo tistih, ki so bili zaposleni, 6 % mladih od 15 do 19 let pa je bilo nezaposlenih, vendar pa so zaposlitev aktivno iskali. Na koncu ostane približno 4 % tistih mladih, ki so delovno neaktivni in se tudi ne šolajo (Pečnik, 2001, str. 44).

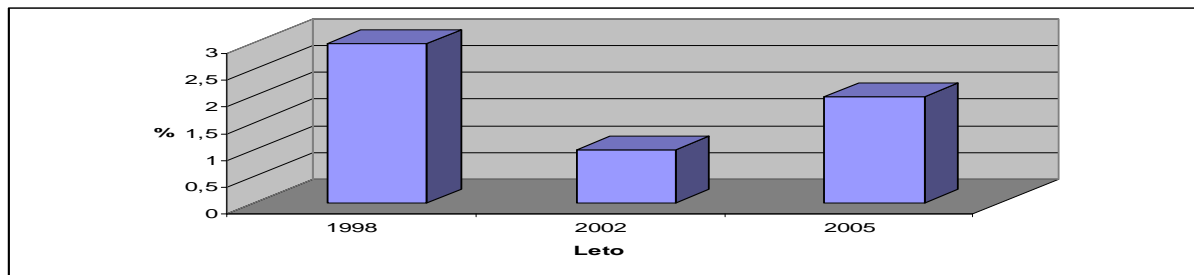
Slika 2: Stopnje nezaposlenosti za mlade do 25. leta starosti in celotna stopnja nezaposlenosti v EU za obdobje 1993-2004

Vir: Stopnje nezaposlenosti za mlade do 25. leta starosti in celotna stopnja nezaposlenosti v EU za obdobje 1993-2004, 2005.

Kot se lepo vidi v Sliki 2, se je v prvi polovici 90-ih let povečala stopnja nezaposlenosti med mladimi do 25. leta starosti, vendar je v drugi polovici 90-ih let začela počasi upadati, saj je bila najnižja leta 2000, ko je znašala 15,3 %, v primerjavi z najvišjo stopnjo leta 1994 (21,8 %). Eden izmed razlogov za nižjo nezaposlenost na koncu 90-ih let je prav gotovo visoka stopnja rasti BDP-ja leta 1998 (prikazano v Sliki 3 na strani 7). Naslednjo prelomnico lahko vidimo leta 2002, ko so stopnje nezaposlenosti med mladimi začele zopet naraščati, hkrati pa na Sliki 3 na strani 7 vidimo, da se je stopnja rasti leta 2002 drastično zmanjšala glede na leto 1998 in je znašala le 1 %.

Slika 3: Stopnje rasti BDP-ja za EU leta 1998, 2002 in 2005

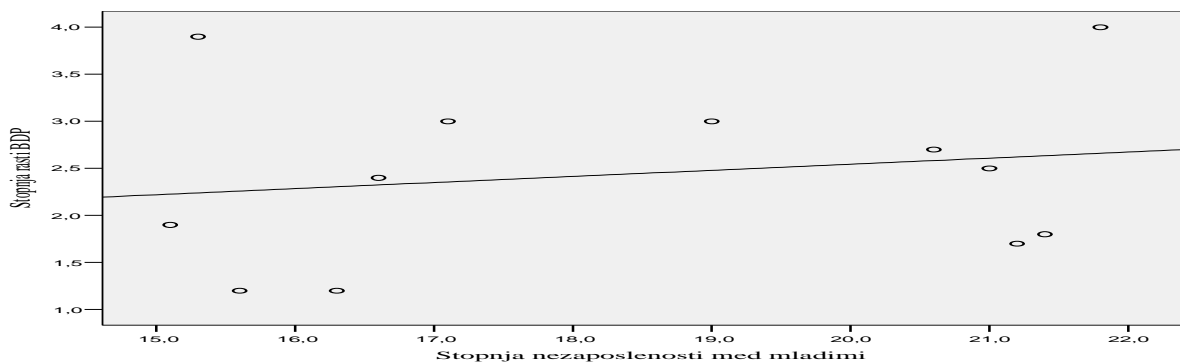

Vir: Eurostat Yearbook 2004, 2004, str. 18.

Ker je iz zgornjih slik razvidna povezanost med stopnjami rasti BDP-ja in stopnjami nezaposlenosti med mladimi do 25. leta starosti, sem na podlagi podatkov iz Tabele 3 v prilogi izračunala povezanost med obema kategorijama. Presenetljivo sem ugotovila, da ocena korelacijskega koeficienta med stopnjo rasti BDP-ja in nezaposlenostjo med mladimi znaša 0,185. Ta rezultat nam pove, da je povezanost med stopnjo rasti BDP-ja in nezaposlenostjo med mladimi pozitivna in šibka. Stopnja rasti BDP-ja je tako le eden izmed dejavnikov, ki vplivajo na nezaposlenost med mladimi. Glede na rezultat sodeč, pa bi lahko rekli, da so pomemben dejavnik pri številu mladih nezaposlenih ravno izkušnje, ki jih večina podjetij pričakuje od zaposlenih. Ker pa ljudje, ki so ravno zaključili svoj študij, le-teh še nimajo na pretek, se soočajo z visokimi stopnjami nezaposlenosti.

Povezanost med stopnjami rasti BDP-ja in stopnjami nezaposlenosti med mladimi do 25. leta starosti od leta 1993 do leta 2004 sem prikazala tudi v spodnjem grafikonu, kjer se lepo vidi, da je povezanost pozitivna in šibka. To nam prikazuje tudi regresijska premica, ki prikazuje povezanost obeh spremenljivk. Pozitivna povezanost med spremenljivkama kaže tudi na to, da se EU srečuje z resnimi problemi pri zmanjševanju stopenj nezaposlenosti in da je trg dela v EU zelo nestabilen.

Slika 4: Povezanost med stopnjami rasti BDP in stopnjami nezaposlenosti med mladimi do 25. leta starosti od leta 1993 do leta 2004 v EU

Vir: Prikaz podatkov iz Tabele 3 v prilogi, 2006.

3.1.3. DOLGOROČNE STOPNJE NEZAPOSLENOSTI

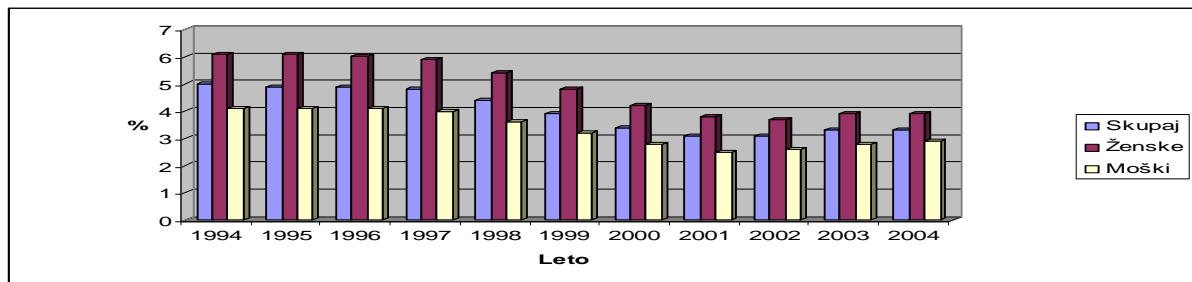
Dolgoročna nezaposlenost je tista nezaposlenost, ki traja 12 mesecev ali več. Občutimo jo lahko zlasti pri starejših ljudeh, to je starimi nad 50 let, saj starejši od 50 let mnogo težje najdejo primerno zaposlitev kot mlajši od 50 let. Leta 1998 jih je bilo nezaposlenih več kot 8 milijonov, kar je 5 % delovne sile. Izmed njih jih je bilo približno 5 milijonov brezposelnih vsaj 2 leti. Opazne pa so razlike med dolgoročno nezaposlenimi starejšimi ljudmi znotraj EU. Leta 1998 je bilo v EU kot celoti dolgoročno nezaposlenih 23,5 % starejših ljudi. V severnih članicah EU je opazna zelo visoka stopnja dolgoročno nezaposlenih starejših ljudi, ki pa se hkrati odraža v nizki dolgoročni stopnji nezaposlenosti med mladimi. Za primer lahko vzamemo Dansko, kjer je stopnja dolgoročne brezposelnosti med starejšimi znašala leta 1998 kar 43,5 %, v Nemčiji 39 % in v Avstriji 35 % (Social protection in Europe 1999, 2000, str. 12, 42).

Kot sem že omenila, se visoke stopnje dolgoročne nezaposlenosti med starejšimi ljudmi odražajo z nižjimi stopnjami dolgoročne nezaposlenosti med mladimi, mlajšimi od 25 let. Leta 1998 je bilo v EU kot celoti dolgoročno nezaposlenih 18,5 % mlajših od 25 let. V Grčiji in Italiji je bila ta številka še večja, saj je znašala stopnja dolgoročne nezaposlenosti med mladimi čez 30 % (v Italiji skoraj 36 %), v Španiji in na Portugalskem pa so se te stopnje gibale nekje pri 22 % do 23 %. V nasprotju z Dansko, kjer je bilo dolgoročno nezaposlenih le 3 % mladih, v Nemčiji in Avstriji 6,5 % ter na Finskem in Švedskem pod 9 %. Omenjene razlike so predvsem posledica intenzivnejše spodbude mladim pri prehodu iz šole v delovno razmerje (Social protection in Europe 1999, 2000, str. 42, 43).

V EU je več ko polovica iskalcev prve zaposlitve med nezaposlenimi mladimi (in sicer 51,5 % fantov in 54 % deklet), pri katerih je nezaposlenost trajala eno leto ali več. Sicer pa je nezaposlenost v naraščanju, predvsem pri tistih mladih, ki iščejo svojo prvo zaposlitev. Leta 2000 je bilo približno 2 milijona mladih, ki so bili brez zaposlitve več kot 12 mesecev, približno 3 milijone pa je bilo tistih, ki so bili brezposelni več kot 6 mesecev. Seveda situacija ni enaka v vseh državah članicah EU. Nekaterim državam uspeva zadrževati nezaposlenost mladih na ravni, ki je pod evropskim povprečjem. Mednje spadajo predvsem Nemčija, Luksemburg, Danska in Nizozemska (Pečnik, 2001, str. 44, 45).

Razlike med dolgoročnimi stopnjami nezaposlenosti pa ne nastopajo samo med starejšo in mlajšo generacijo, ampak tudi med moškimi in ženskami. Tu lahko opazimo, da je na trgu dela več žensk, ki so dolgoročno nezaposlene kot moških. Slednje lahko pojasnimo z dejstvom, da ženske mnogo težje vstopajo oziroma se vračajo na trg dela kot moški. Kar 62 % žensk poskuša najti prvo zaposlitev oziroma se želi vrniti na delovno mesto po določenem času, medtem ko je takih moških na trgu dela le 41 %. Ženske tudi zavzemajo delovna mesta s polovičnim delovnim časom in delovna mesta s polnim delovnim časom, kjer je opazno večje tveganje odvečne delovne sile in manjša zaščita zaposlenih (Symes, 1995, str. 12).

Slika 5: Dolgoročne stopnje nezaposlenosti za ženske, moške in skupaj v EU za leta 1994-2004

Vir: Dolgoročne stopnje nezaposlenosti za ženske, moške in skupaj v EU za leta 1994-2004, 2005.

V zgornji sliki lahko vidimo, da so se dolgoročne stopnje nezaposlenosti skozi leta zniževale, vendar je še vedno zelo opazna razlika med dolgoročnimi stopnjami za ženske in moške. V sliki pa lahko tudi vidimo, da se je razlika med stopnjami dolgoročne nezaposlenosti skozi leta zniževala. Leta 1994 je tako znašala 2 odstotni točki, medtem ko je bila leta 2004 le še 1,0 odstotno točko.

Pri dolgoročni nezaposlenosti gre za precej resen problem, saj dlje kot traja nezaposlenost, hujše so posledice. Krajši čas običajno ne predstavlja težav, če pa to traja dlje, potem ugasnejo dohodki od zavarovanja proti nezaposlenosti, prihranki se porabijo in banke nerade dajejo nove kredite. V še daljšem času je lahko prizadeta tudi strokovna usposobljenost delavca (Murn, 1984, str. 26).

Dolgoročna nezaposlenost ima tudi negativen psihološki učinek na moralo, motivacijo in pričakovanja nezaposlenih, kar lahko posledično vodi v neaktivnost pri iskanju dela in končno v umik iz trga dela. Materialno pomanjkanje in nezadostni prihranki dolgoročno nezaposlenih zgoj še dodatno negativno vplivajo na moralo in zmanjševanje aktivnosti pri iskanju novega delovnega mesta. Dolgoročna nezaposlenost ima tudi negativen učinek na človeški kapital, saj dolgoročno nezaposleni delavci izgubijo možnosti za ohranjanje in nadgrajevanje svojih znanj, kar dodatno poslabšuje njihove možnosti za ponovno vključitev na trg dela. V okolju visoke nezaposlenosti je za takšne ljudi še toliko težje priti do novega delovnega mesta. Zaradi znižanja intenzivnosti iskanja dela se zmanjša verjetnost, da bi nezaposleni delo tudi našli. Poleg tega delodajalci raje zaposlijo nekoga s svežimi delovnimi izkušnjami kot pa nekoga, ki je že dalj časa brez dela. Enako velja tudi v primeru starejših nezaposlenih oseb, saj delodajalci večinoma dajejo prednost dolgoročnemu investiranju v svoje zaposlene in zato raje zaposlijo mlajše osebe (Symes, 1995, str. 9, 10).

3.1.4. STOPNJE NEZAPOSLENOSTI ZNOTRAJ EU

Znotraj EU prihaja do velikih razlik v stopnjah nezaposlenosti. Vsaka država zase se ukvarja in poskuša reševati problem visoke nezaposlenosti na svoj način. To pa je po mnenju avtorjev Manifesta ekonomistov o brezposelnosti v EU iz leta 1999, napačen pristop pri reševanju visoke nezaposlenosti na ravni EU. Avtorji so mnenja, da reševanje težav nezaposlenosti ni samostojna naloga vsake države posebej, ampak skupna odgovornost držav članic EU.

Za primer lahko navedem države EU, ki so imele stopnjo nezaposlenosti leta 2004 višjo od povprečne stopnje nezaposlenosti na ravni EU kot celote, ki je znašala 9,0 %. To so bile: Nemčija (9,5 %), Estonija (9,2 %), Grčija (10,5 %), Španija (11,0 %), Francija (9,7 %), Latvija (9,8 %), Litva (10,9 %), Poljska (18,8 %) in Slovaška (18,2 %).

Znotraj EU pa obstajajo tudi države, ki so imele stopnjo nezaposlenosti leta 2004 nižjo od 5 %. To so bile: Irska (4,5 %), Luksemburg (4,8 %), Nizozemska (4,6 %) in Velika Britanija (4,7 %).

3.2. AMERIŠKI TRG DELA

Medtem ko tema o nezaposlenosti ni bila več v ospredju razprav v ZDA, je vedno bolj postajala glavna tema pogovorov v EU in drugod po svetu. Stopnje nezaposlenosti v EU so bile v povojnem obdobju vedno višje in zdelo se je, da se bodo obdržale na takšnem nivoju. Za razliko pa so bile stopnje nezaposlenosti v ZDA višje kot je bilo značilno za povojno obdobje, vendar je bil hkrati opazen trend padanja. Stopnje nezaposlenosti so dosegle tako nizko raven, da je bilo v nekaterih delih ZDA opaziti pomanjkanje delovne sile (Bean, 1987, str. 171).

Stopnje nezaposlenosti v ZDA so leta 1999 dosegle najnižjo raven po letu 1969. Dejavniki, ki so pripomogli k večji učinkovitosti trga dela v ZDA, so (Policies Towards Full Employment, 2000, str. 61, 64):

- Prvi dejavnik je demografske narave. Za najstnike je značilno, da so imeli zelo visoke stopnje nezaposlenosti zaradi pomanjkanja delovnih izkušenj in izjemno zahtevnih prehodov med šolo in zaposlitvijo. Po letu 1981 se je število najstnikov, ki so spadali med delovno aktivno prebivalstvo, močno zmanjšalo.
- ZDA so sprejele zakonodajo proti kriminalu in drogam. Kot rezultat omenjene zakonodaje se je potrojilo število ljudi v zaporih med letom 1985 in poznimi 90-imi leti. Veliko izmed zapornikov bi bilo nezaposlenih, če ne bi bili v zaporu.
- Hitra rast agencij, ki so omogočale delavcem hitrejšo povezavo z zaposlitvami za polovičen delovni čas in za dela, ki ne terjajo strokovne izobrazbe.

- Zadnji dejavnik pa so legalne in nelegalne imigracije iz Mehike, Srednje in Latinske Amerike ter Karibskih držav. Le-te so pripomogle k bolj elastičnem povpraševanju po strokovno manj usposobljenih delavcih. Opazno pa je močno zmanjšanje namestitve nelegalnih imigrantov.

Leta 2001 pa je v ZDA nastopila recesija, ki je vplivala tudi na trg dela. Tega leta so se stopnje nezaposlenosti začele zviševati in so najvišjo raven dosegle leta 2003, ko je stopnja nezaposlenosti znašala 6,0 % (v EU je v istem letu stopnja nezaposlenosti znašala 8,0 %). Za padec stopenj zaposlenosti lahko smatramo več različnih dejavnikov (Poverty and Unemployment in America, 2003):

- Rekordna dolžina časa za obnovo delovnih mest – število delovnih mest ni še nikoli padalo dve leti in pol zapored od leta 1939. Oktobra 2003 je bilo v primerjavi z marcem 2001 za 2,4 milijona manj delovnih mest.
- Rast delovno aktivnega prebivalstva – število delovnih mest je upadlo za 1,8 %, medtem ko se je število aktivnega prebivalstva povečalo za 3,4 %.
- Učinek »manjkajočega« trga dela na stopnje nezaposlenosti – dolgotrajna izguba zaposlitve je prispevala k velikemu številu ljudi, ki so opustili aktivno iskanje nove zaposlitve. Na podlagi tega so bili tudi izključeni iz merjenj stopenj nezaposlenosti.
- »Manjkajoča« delovna sila je zelo pomembna, saj je takih ljudi kar 2,3 milijona. Stopnja nezaposlenosti se z vključitvijo teh ljudi zviša za 1,4 odstotne točke na kar 7,4 %. Razlika, 1,4 odstotne točke, odraža ljudi, ki so odrinjeni na »obrobje« trga dela in se od njih pričakuje, da bodo iskali zaposlitev šele takrat, ko bodo nastopile boljše razmere na trgu dela. Kot rezultat izvzetosti »manjkajoče« delovne sile iz merjenja stopenj nezaposlenosti pa ne smemo pričakovati, da se bodo stopnje nezaposlenosti zelo znižale, ko bodo na trgu dela nastopili boljši časi.
- Izguba zaslužka – kljub temu da se je povprečna plača povečala od začetka recesije, je bilo to izboljšanje le kompenzacija padca števila delovnih mest in števila ur za plačilo.
- Padec stopenj zaposlenosti je prinesel tudi najdaljše trajanje izgube delovnega mesta – 28 mesecev.

Norma Sherry v svojem članku tudi navaja, da je povečana stopnja nezaposlenosti tudi posledica izvoza tisočih delovnih mest v države s cenejšim delom kot so: Indija, Hong Kong, Kitajska, Panama, Manila, Filipini in v ostale države, kjer govorijo angleški jezik. Zaposlitve se prenašajo v dežele, kjer so ljudje pripravljeni delati za peni na dan. Zaposlitve, kjer ljudje zaslužijo več kot dolar na dan, pomenijo dvig v srednji družbeni sloj in hkrati pomenijo tudi večjo socialno varnost.

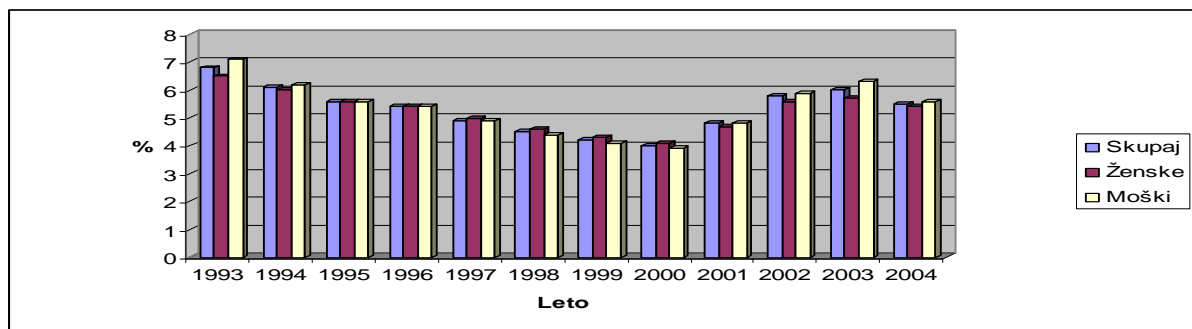
Stuart Yasgur in Ernie Nounou sta zapisala v Business Weeku, da »javno mnenje pravi, da so ZDA v sredini tako imenovanega 'nezaposlitvenega okrevanja'«. Konec koncev si je ekonomija ZDA po blagi recesiji leta 2001 opomogla, vendar pa je stopnja nezaposlenosti v

tem obdobju narasla s 4 % na 6 %, kar pomeni, da se je povečala za 50 %. Zlasti mestna središča, kot je New York, ki je imel januarja 2003 stopnjo nezaposlenosti kar 8,6 %, so bila največja tarča recesije. Delovna mesta so se sicer ustanavljala, vendar ne v mestih kot New York, San Francisco in državi kot Michigan, ampak v Indiji, Jamajki, Filipinih in celo v Šrilanki (Outsourcing America, 2005).

3.2.1. PRIMERJAVA STOPENJ NEZPOSLENOSTI MED MOŠKIMI IN ŽENSKAMI

Kot je razvidno v spodnji sliki, razlike med spoloma niso očitne, saj se skozi vsa leta od 1993 do 2004 gibljejo približno enako z rahlimi odstopanji. Najvišjo stopnjo nezaposlenosti so dosegli moški leta 1993, ko je bilo kar 7,1 % moških nezaposlenih. Za primerjavo lahko vzamemo EU, kjer je bila leta 1993 stopnja nezaposlenosti za moške 8,8 %. Stopnje nezaposlenosti so se od leta 1993 zniževale in so dosegle najnižjo raven leta 2000, ko je bila stopnja nezaposlenosti le 4,0 %.

Slika 6: Stopnje nezaposlenosti za ženske, moške in skupaj v ZDA od leta 1993 do leta 2004

Vir: Stopnje nezaposlenosti za ženske, moške in skupaj v ZDA od leta 1993 do leta 2004, 2005.

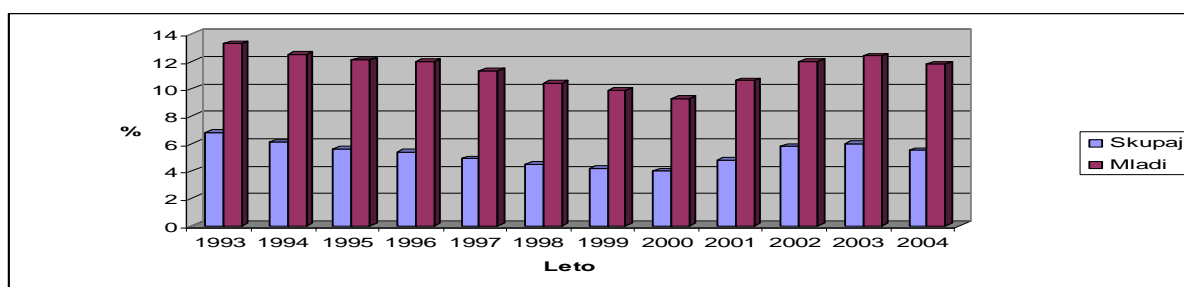
Višje razmerje med žensko in moško zaposlenostjo v ZDA je predvsem posledica višje stopnje rasti delovnih mest za ženske v zadnjih desetletjih. Medtem ko je število delovnih mest naraščalo tako v EU kot v ZDA, je bil v ZDA odstotek rasti večji: povprečna letna rast med leti 1979 in 1996 je znašala 2,4 %, medtem ko je povprečje v EU v istem obdobju znašalo 1,3 %. Stopnje nezaposlenosti, tako za moške kot tudi za ženske, so bile v EU višje kot v ZDA. Leta 1994 je bila stopnja nezaposlenosti v EU skoraj dvakrat višja kot stopnja nezaposlenosti v ZDA. Stopnje nezaposlenosti za ženske so bile v EU višje kot stopnje nezaposlenosti za moške, medtem ko sta bili stopnji nezaposlenosti za moške in ženske v ZDA približno enaki.

3.2.2. STOPNJE NEZAPOSLENOSTI MED MLADIMI

Stopnje nezaposlenosti mladoletnikov so znatno višje od stopenj odraslih. Vzrokov za to je več. Med njimi je vsekakor višji delež novih vstopov na trg dela, izbiranje zadovoljivega položaja pa ponavadi zahteva določeno časovno obdobje. Razen tega začnejo mnogi svojo kariero z začasnimi zaposlitvami, ki imajo značaj sezonskih del ali del z nepolnim delovnim časom. Na splošno imajo mlajši tudi manjšo ekonomsko odgovornost in lahko dlje časa izbirajo ter ne vzamejo službe z nižjo plačo, četudi so že nekaj časa brez dela. Dodatni vzrok njihove višje nezaposlenosti je v pomanjkanju izkušenj in rutine ter določilo »višja (delovna) starost«. Slednje so izsilili sindikati in v praksi pomeni, da morajo delodajalci prej odpustiti (na enakem delovnem mestu in pri enaki usposobljenosti) delavce, ki so v obratu zaposleni manj časa. To pa neposredno prizadene mlade delavce (Murn, 1984, str. 14).

Slika 7: Stopnje nezaposlenosti za mlajše od 25 let in skupne stopnje nezaposlenosti od leta 1993 do leta 2004 v ZDA

Vir: Stopnje nezaposlenosti za mlajše od 25 let in skupne stopnje nezaposlenosti od leta 1993 do leta 2004 v ZDA, 2005.

Iz Slike 7 se nazorno vidi, da je visoka nezaposlenost med mladimi, mlajšimi od 25 let, v ZDA dolgotrajen problem. Stopnje nezaposlenosti med mladimi dosegajo dvakrat višje stopnje kot znašajo skupne stopnje nezaposlenosti. Največji razkorak je opaziti leta 1996, ko je bila razlika kar 6,6 odstotnih točk (stopnja nezaposlenosti mlajših od 25 let je znašala 12 %, skupna stopnja nezaposlenosti pa 5,4 %).

Problem pri visokem odstopanju pa nastane že zaradi metode, s katero se nezaposlenost izračunava. Le-ta do neke mere izkazuje previsoke številke in tako temu problemu daje večjo vrednost, kot je dejanska. Statistike nezaposlenosti, ki se izračunavajo vsak mesec s pomočjo Current Population Survey (CPS), so objavljene v publikacijah Bureau of Labor Statistics (BLS). Študija je zasnovana tako, da posameznike, starejše od 16 let, uvrsti v eno izmed naslednjih kategorij:

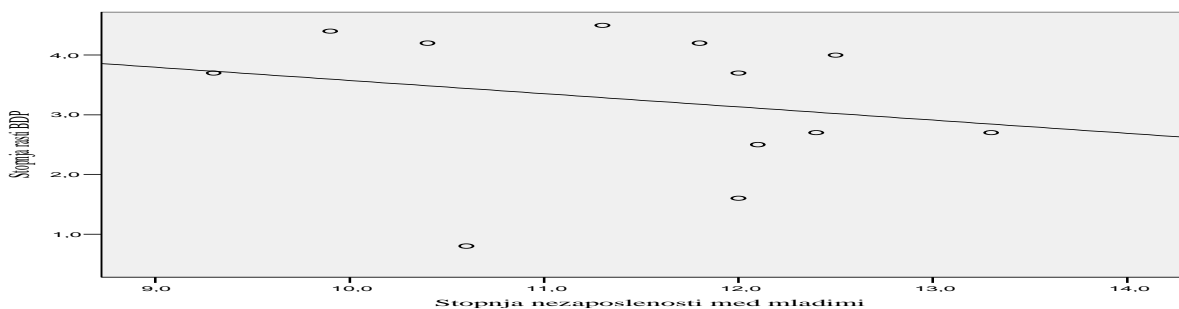
- zaposlen,
- nezaposlen in
- tisti, ki ne spada v kategorijo delovne sile.

Osebe, ki so opravljale kakršnokoli delo, za katero so dobile plačilo ali vsaj 15 ur dela (ki je lahko tudi neplačano) v okviru družinskega podjetja, se uvrstijo v kategorijo zaposlenih. Osebe, ki si iščejo delo, se obravnavajo kot nezaposlene, medtem ko se osebe v izobraževalnem procesu (v šolah), osebe, ki so doma (gospodinje), upokojenci in tisti, ki za delo niso zmožni, obravnavajo za osebe, ki ne spadajo v kategorijo delovne sile. Priročnik metod na BLS-u, ki natančno opisuje študijo, eksplicitno definira status študentov, ki so tik pred tem, da si najdejo zaposlitev (v roku 30 dni) ali iščejo poletno počitniško delo že v zimskih mesecih. Ti študenti po definiciji spadajo v tretjo kategorijo, torej ne spadajo v kategorijo delovne sile.

Problem interpretiranja teh podatkov je v tem, da so mladi, ki se šolajo in obenem iščejo honorarno delo, opredeljeni kot nezaposleni in ne kot tisti, ki ne spadajo v delovno silo. Osebe, ki se šolajo in iščejo občasna dela, ne bi smele biti definirane kot nezaposlene, saj je njihova zaposlitev šolanje! S tem, ko so uvrščene v kategorijo nezaposlenih, se pojavlja še eno nasprotje; zaposleni, ki iščejo drugo službo, namreč ne spadajo v kategorijo nezaposlenih, ampak v kategorijo zaposlenih (Dolinar, 1999, str. 30, 31).

Tudi za ZDA sem izračunala stopnjo povezanosti med stopnjami nezaposlenih med mladimi in stopnjami rasti BDP-ja med leti 1993 in 2004 iz podatkov, ki so prikazani v Tabeli 6 v prilogi. Pri tem sem prišla do rezultata, da je ocena korelacijskega koeficienta med stopnjo nezaposlenosti in stopnjo rasti BDP-ja $-0,221$. Ta rezultat pove, da je povezanost med rastjo BDP-ja in stopnjami nezaposlenosti med mladimi v ZDA negativna in šibka, kar se nazorno vidi tudi v spodnjem grafikonu. Rezultat je logično pričakovan, saj naj bi se v primeru gospodarske rasti hkrati zmanjševala nezaposlenost. V času gospodarske rasti se namreč odpirajo nova delovna mesta, v času recesije pa se ponavadi delovna mesta zapirajo. Na primeru ZDA se to nazorno vidi pri letu 2001, ko je nastopila recesija. Tega leta se je tako stopnja nezaposlenosti mladih do 25. leta starosti povečala za kar 1,3 odstotne točke glede na leto 2000. Negativno povezanost med stopnjami rasti BDP-ja in stopnjami nezaposlenosti med mladimi do 25. leta starosti lepo prikazuje tudi regresijska premica v Sliki 8.

Slika 8: Povezanost med stopnjami rasti BDP in stopnjami nezaposlenosti med mladimi do 25. leta starosti od leta 1993 do leta 2004 v ZDA

Vir: Prikaz podatkov iz Tabele 6 v prilogi, 2006.

3.2.3. DOLGOROČNE STOPNJE NEZAPOSLENOSTI

Za razliko od EU, kjer se kot dolgoročno stopnjo nezaposlenosti šteje obdobje daljše od dvanajstih mesecev, se v ZDA kot dolgoročna stopnja nezaposlenosti obravnava kot nezaposlenost, ki je daljša od šestih mesecev. Leta 2003 je bilo več kot šest mesecev brez zaposlitve kar 22,1 % ljudi, ki spadajo med delovno silo, kar je predstavljalo najvišjo stopnjo dolgoročne nezaposlenosti po letu 1983.

Tabela 1: Stopnje dolgoročne nezaposlenosti in stopnje skupne nezaposlenosti v ZDA od leta 1993 do leta 2004

	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
D ⁴	20,1	20,3	17,3	17,4	15,8	14,1	12,3	11,4	11,8	18,3	22,1	21,8
Sk.	6,8	6,1	5,6	5,4	4,9	4,5	4,2	4,0	4,8	5,8	6,0	5,5

Vir: Stopnje dolgoročne nezaposlenosti in stopnje skupne nezaposlenosti v ZDA od leta 1993 do leta 2004, 2006.

Ko se je leta 2000 gospodarska rast v ZDA začela zmanjševati, se je število starejših, univerzitetno izobraženih ljudi med dolgoročno nezaposlenimi, močno povečalo. Študije so pokazale, da se je število univerzitetno izobraženih, ki so bili brez zaposlitve že več kot šest mesecev, povečalo za 299 % in je naraslo na kar 369.115 ljudi. Število zaposlenih starejših od 45 let, ki so se znašli v podobni situaciji, pa se je povečalo za 217 % na 685.387 ljudi. Razloge za ta pojav lahko iščemo v prenosu velikega števila delovnih mest v manj razvite države. Še bolj pomemben razlog pa je v tem, da podjetja uporabljajo nove tehnologije za povečevanje produktivnosti in tako posledično zmanjšujejo število pisarniških delavcev. Res pa je tudi, da delovna mesta v današnjem gospodarstvu niso tako zaželeni kot v preteklosti. Razne agencije so napravile vse, da bi zagotovile čim večje število delovnih mest, vendar pa ta delovna mesta niso nujno ustrezna za nekoga, ki je navajen dobrega plačila in raznih ugodnosti (Long-Term Unemployment At 20-Year High, 2004).

3.2.4. RASNA STRUKTURA NEZAPOSLENOSTI

Stopnja nezaposlenosti nebelcev v vsaki starostni in spolni skupini, v vsakem poklicu in gospodarski panogi je bistveno višja kot tista za belce. Zanimivo je, da so imeli še pred drugo svetovno vojno nebeli nižje stopnje nezaposlenosti od belcev, po vojni pa se je razmerje obrnilo in so stopnje nebele nezaposlenosti pogosto dvakrat višje kot stopnje belih. Razlaga je v spremembi poklicne strukture belih in nebelih delavcev. Stopnje nezaposlenosti v kmetijstvu so namreč ponavadi nižje kot v drugih sektorjih in prav višji odstotek črncev v kmetijstvu je bil glavni vzrok temu pojavu. Pozneje so bili sprejeti zakoni, ki so preprečevali

⁴ Gre za dolgoročno nezaposlenost.

diskriminatorne pogoje najemanja delovne sile, poleg tega pa ni bilo mogoče v večjem številu najeti nebelih delavcev za vojno industrijo, ker je bila raven njihove izobrazbe in poklicne usposobljenosti tiste čase precej nizka (Murn, 1984, str. 17, 18).

Trije poglavitni dejavniki nezaposlenosti nebelcev so tako: raven izobrazbe, poklicna struktura in diskriminacija. Pri diskriminaciji je najbolj običajno: zavračanje nebelcev v službah, za katere so kvalificirani, njihovo zaposlovanje pri nižjih mezdah ali pa vztrajanje na višji kvalificiranosti, kjer jih zaposlijo pri enakih mezdah kot druge (na enakih delovnih mestih).

Tabela 2: Stopnje nezaposlenosti glede na starost in raso v ZDA leta 2004 in 2005

	Skupaj		Belci		Črnci		Azijci		Španci	
	2004	2005	2004	2005	2004	2005	2004	2005	2004	2005
Skupaj %	5,4	5,0	4,6	4,3	10,8	9,7	4,1	4,3	6,7	5,8
16 - 17 let	19,1	17,5	16,5	14,5	38,2	41,3	11,8	25,9	27,8	23,0
18 - 19 let	15,1	14,2	12,9	11,7	30,7	32,3	11,5	5,8	17,1	13,5
20 - 24 let	9,1	8,4	7,7	6,9	18,2	17,6	6,7	8,2	9,1	8,4
25 - 34 let	5,3	5,1	4,5	4,3	10,7	9,6	2,9	3,9	6	5,4
35 - 44 let	4,3	3,7	3,6	3,3	8,4	6,4	4,4	2,3	5,2	4,1
45 - 54 let	3,6	3,4	3,1	3,0	6,8	5,7	2,8	4,4	4,5	4,3
55 - 64 let	3,7	3,4	3,4	3,1	6,6	5,5	4,0	5,7	5,8	4,4
nad 65 let	3,7	3,5	3,4	3,2	5,5	6,8	6,1	1,1	4,5	4,3

Vir: Stopnje nezaposlenosti glede na starost in raso v ZDA leta 2004 in 2005, 2005.

Na podlagi Tabele 2 je mogoče opaziti najvišje stopnje nezaposlenosti med črnci in špansko govorečimi. Pri obeh skupinah je bila v obeh letih stopnja nezaposlenosti višja od skupne stopnje nezaposlenosti in je za črnce leta 2005 znašala kar 9,7 %. Medtem ko so stopnje nezaposlenosti pri belcih in ljudeh azijske narodnosti stopnje nezaposlenosti nižje od povprečne stopnje nezaposlenosti. Najbolj problematična skupina so črnski prebivalci stari od 16 do 24 let, saj njihove stopnje nezaposlenosti presegajo mejo 40,0 %.

Delovna sila v ZDA je demografsko zelo različna. Ženske predstavljajo skoraj polovico vse delovne sile (46 % v letu 2004). Glede na raso pa predstavljajo belci največjo skupino v delovni sili (70 %). Špansko govoreči so druga največja skupina in predstavljajo 13 %, sledijo pa črnci in Azijci (11 in 4 %). Približno vsak sedmi zaposleni v ZDA pa je priseljenc (Utgoff, 2005, str. 4).

V zadnjih letih je bilo napravljenega precej za odstranitev diskriminacije v plačevanju in zaposlovanju in se je na primer povečalo povpraševanje po visoko izobraženih nebelcih v poslovnem življenju, v vladi in na univerzah.

4. SOCIALNO VARSTVO NEZAPOSLENIH OSEB

4.1. RAZMERE V EU

Namen socialnega varstva je zmanjšati razlike v socialnih neenakostih, zlasti pri zaposlitvah in strokovnih usposabljanjih, med zaposlenimi in tistimi, ki so trenutno brez zaposlitve (Symes, 1995, str. 32). Danes je vse bolj opazno, da prihaja do razvrščanja ljudi v dve skupini, in sicer med vključene in med izključene. Kot primer lahko navedemo zaposlene in nezaposlene, revne in bogate regije, revne in bogate predele posameznih mest, starše samohranilce brez možnosti otroškega varstva in družine z dvojnim mesečnim prejemkom (Rhodes, 1998, str. 23).

Politike socialnega varstva so ključen dodatek evropske zaposlitvene strategije in so eden izmed glavnih pripomočkov, ki pomagajo članicam EU zasledovati zaposlitvene cilje. Štirje glavni cilji, ki so usmerjeni tako na socialno varstvo, na katerega se lahko prebivalci EU zanesejo, kot tudi na okrepljeno ekonomsko in socialno politiko, so (Social protection in Europe 1999, 2000, str. 8):

- prebivalcem zagotoviti zaposlitev in zanesljiv dohodek,
- zagotoviti zanesljive pokojnine in znosen pokojninski sistem,
- zagotoviti socialno vključenost in
- priskrbeti visoko kvalitetno in vzdržljivo zdravstveno varstvo.

Višina izdatkov, ki jo namenijo posamezne države članice EU socialnemu varstvu, se od države do države razlikuje. Tako na primer v Franciji, Belgiji, Nemčiji in na Nizozemskem za socialno varstvo namenijo kar 30 % BDP-ja, na Švedskem celo okoli 35 % BDP-ja. Medtem ko se ta odstotek v Grčiji, Španiji in na Portugalskem giblje le okoli 22 do 23 %, na Irskem pa je ta odstotek samo 18 % BDP-ja. Izdatki za socialno varstvo so se zlasti povečali v začetku 90-ih let (od prejšnjega povprečja 25,5 % BDP-ja na 28,5 % BDP-ja), ko je v Evropi nastopila recesija in so se ponovno skoraj v vseh državah članicah znižali leta 1993, ko je bilo konec recesije (Social protection in Europe 1999, 2000, str. 14, 15).

Raziskave leta 2001 so pokazale, da še vedno veliko ljudi sebe obravnava kot revne. To pomeni, da ljudje menijo, da je njihov dohodek nižji kot potrebujejo sredstev za osnovno preživetje. Ta subjektivna revščina pa je različna med članicami EU in se giblje med 9 % na Danskem in 66 % na Portugalskem. Raziskave so tudi pokazale, da je trajanje revščine daljše

v južnih državah članicah (14 ali celo 15 let) kot v severnejših članicah (2 ali 3 leta) (The social situation in the European Union 2003, 2004, str. 10).

Da bi bile razlike med članicami EU čim manjše, je bil ustanovljen Evropski socialni sklad. Namen tega sklada je spodbujanje zaposlenosti z uveljavljanjem zaposljivosti, podjetniškega duha in enakih možnosti ter z vlaganjem v človeške vire. Evropski socialni sklad tako prispeva k povečanju zaposlitvenih možnosti ljudi, k njihovem zaposlovanju, izboljšanju veččin in spretnosti ter k dvigu izobrazbe in poklicne usposobljenosti. Evropski socialni sklad je sklad, ki je namenjen zmanjševanju razvojnih razlik med regijami in doseganju uravnoveženega regionalnega razvoja. V tem okviru Evropski socialni sklad podpira pospeševanje zaposlovanja, vseživljenjskega učenja, podjetniškega duha, prilagodljivosti zaposlenih in podjetij, enakih možnosti in lažjega dostopa prikrajšanih skupin do trga dela v državah članicah EU (Evropski socialni sklad, 2005).

Evropski socialni sklad se zavzema za zmanjšanje razlik v življenjskih ravneh med ljudmi, ki živijo v različnih regijah EU. Sklad zasleduje naslednje tri točke (Jobs Summit: Frequently asked questions, 2005):

- Točka 1: pomagati pri gospodarskem razvoju:
  - regijam, katerih bruto domači proizvod je manjši od 75 % povprečnega BDP-ja EU,
  - obrobni regijam (francoska pomorska področja, Azori, Kanarski otoki) in
  - redko poseljenim regijam v severnih delih Švedske in Finske.
- Točka 2: priskrbeti pomoč za:
  - območja, ki se preusmerjajo v industrijski in storitveni sektor,
  - podeželska področja, ki se zmanjšujejo,
  - mestna področja v težavah in
  - ekonomsko pasivnim krajem, ki so odvisni od ribolova.
- Točka 3: zagotoviti finančna sredstva za usposobljene in modernizirane politike in sisteme izobraževanja, strokovnih izkušenj in zaposlovanja.

4.2. RAZMERE V ZDA

Zavarovanje proti nezaposlenosti je leta 1935 oblikoval Franklin D. Roosevelt. Namen socialnega akta je bilo zmanjšanje socialnih problemov, ki so nastali ob gospodarski depresiji. Do leta 1935 so obstajali samo prostovoljni dogovori med trgovinskimi združbami in podjetniki. V tistem času je imelo zavarovanje proti nezaposlenosti sklenjenih le 235000 zaposlenih (The Unemployment insurance in the USA, 2005).

Ker mnogo zaposlenih ni imelo sklenjenega nikakršnega zavarovanja, so nekatere večje panoge sklenile svoje dogovore. Najbolj znan dogovor je iz leta 1935, katerega so sklenili

železničarski sindikati. Ta dogovor je ščitil delavce pred odpuščanjem in drugimi težavami zaradi modernizacije tehnologije. Iz teh dogovorov izvira tudi razdelitev razpoložljivega dela, ki je najpogostejše v industrijah s sezonskim variiranjem proizvodnje. Namesto da bi nekatere odpustili, morajo delo razdeliti med vse delavce. Sem spadajo tudi odpravnina (odvisna od delovnega staža in višine zaslužka), omejevanje odpuščanja (izvira iz petdesetih let zaradi zmanjševanja živega dela v procesu avtomatizacije), višja delovna starost in pravila (omejujejo zahteve delodajalcev glede intenzivnosti dela ali pa s tehnološkim razvojem preseženega dela tako, da določajo razmerja med živim delom in stroje, tempo strojev, ipd.) (Murn, 1984, str. 42).

Danes naj bi vsak delavec, ki je bil v preteklosti že zaposlen in ni izgubil zaposlitev po svoji krivdi, dobil podporo za nezaposlene. Pogoji, ki jih morajo nezaposleni izpolnjevati za pridobitev podpore, so (The Unemployment insurance in the USA, 2005):

- nezaposlen oziroma zaposlen za polovičen delovni čas ne smeš postati po svoji krivdi;
- moraš biti sposoben za delo: to pomeni, da si fizično in psihično sposoben delati vsak dan delovnega tedna, za katerega dobiš podporo za nezaposlene;
- moraš biti na razpolago za delo: to pomeni, da si takoj na razpolago, da pričneš z delom takoj, ko dobiš možnost za zaposlitev. To prav tako pomeni, da nimaš doma otrok ali ljudi v tvoji oskrbi in zaradi tega lahko takoj pričneš z delom. Na razpolago za delo moraš biti vsak dan v delovnem tednu, za katerega dobiš podporo za nezaposlene;
- aktivno se moraš vključiti v iskanje zaposlitve: to pomeni, da moraš za vsak teden, ko dobiš podporo za nezaposlenost, aktivno iskati novo zaposlitev.

Zavarovanje proti nezaposlenosti v ZDA ponuja možnosti za pridobitev podpore pod zelo strogimi pogoji in za zelo kratek čas. Število ljudi, ki dobiva podporo za nezaposlenost, je zelo malo, ker so samozaposleni in zaposleni za polovičen delovni čas (približno 18 milijonov delavcev leta 1997) izključeni iz zavarovanja proti nezaposlenosti. Dvanajst odstotkov nezaposlenih niti ne zaprosi za podporo za nezaposlenost. To je predvsem posledica zmanjšane pripadnosti združbi in manjšega poznavanja pravic, ki jim pripadajo. Razlike pa so vidne tudi med minimalnimi in maksimalnimi podporami za nezaposlenost v posameznih zveznih državah, kar odseva socialne krivice in neenakosti v ameriškem sistemu za zavarovanje proti nezaposlenosti (The Unemployment insurance in the USA, 2005).

4.3. RAZLIKE MED EU IN ZDA

ZDA se že nekaj let srečujejo z razmeroma nizko stopnjo nezaposlenosti, medtem ko je evropska stopnja še enkrat višja. Hkrati pa je potrebno poudariti, da do razlik prihaja tudi pri organizaciji socialnega varstva.

V ZDA se zavzemajo za čim večjo mobilnost delovne sile, pri čemer pa višina mezd in dolžina delovnega časa nista pomembni. V EU pa je prisoten koncept zmanjševanja stroškov dela ter omejevanje naraščanja plač. Sodobna tehnologija in razvoj računalništva sta pomembna dejavnika za večje povpraševanje po strokovno usposobljeni delovni sili. Za evropske države je značilno, da nižje kvalificirani delovni sili grozi brezposelnost, v ZDA pa jim grozi le manjši zaslužek. Ameriški trg dela je precej bolj prilagodljiv kot evropski. Delodajalci tako lažje prilagajajo zaposlovanje svojim potrebam, vendar pa so zaposleni pri tem precej manj zaščiteni kot pa so v EU. Za ZDA je značilno, da pogajanja med sindikati nimajo posebnega vpliva na trg dela. Velika prilagodljivost ameriškega trga dela zato povečuje negotovost pri zaposlovanju. V ZDA vidijo rešitev za povečanje produktivnosti nizko plačane delovne sile v njihovem usposabljanju in dodatnem izobraževanju (Sakovič, 1996, str. 13, 14).

5. ZAPOSLOVALNA POLITIKA V EU

5.1. POTREBA PO USKLAJENI ZAPOSLOVALNI POLITIKI V EU

Rimska pogodba, s katero je šest evropskih držav ustanovilo Evropsko gospodarsko skupnost leta 1958, je zaposlovanju namenila le nekaj besed, saj je bil to čas visoke stopnje zaposlenosti (Evropa je obnavljala porušena gospodarstva po drugi svetovni vojni). Stvari so se od takrat precej spremenile. Vztrajno visoka brezposelnost v Evropi v devetdesetih letih je pripeljala do uvrstitve zagotavljanja visoke ravni zaposlenosti med pomembnejše družbeno-ekonomske cilje EU (Šeško, 2004, str. 16).

V začetku 1990-ih let je razpravo o zaposlovanju na ravni EU sprožila ugotovitev, da so bili gospodarski in socialni problemi, ki so se pojavili kot posledica naftnih šokov v prejšnjih desetletjih in valutne krize v zgodnjih 1990-ih letih, v veliki meri rezultat neuskkljenosti različnih politik znotraj EU. Očitno je postalo dejstvo, da ob vedno večji integriranosti na različnih področjih sama unija nima dovolj močnih sredstev in enotnih strategij za odzivanje na makroekonomske šoke ter za preprečevanje in reševanje vztrajno visokih stopenj nezaposlenosti in drugih pomanjkljivosti na trgu dela. Strukturni problemi na trgu dela v tem času niso bili zgolj posledica tehnološkega pesimizma, gospodarske rasti brez ustvarjanja novih delovnih mest, strahu pred globalizacijo in konkurenco držav tretjega sveta, temveč tudi posledica lastnih napak pri vodenju različnih politik. Nastali problemi so pripeljali do procesa iskanja rešitev na ravni Unije s pomočjo večje koordinacije in konvergence politik. Na makroekonomski ravni se je proces začel z Maastrichtsko pogodbo, ki je v veljavo stopila 1. januarja 1993. Ta pogodba od držav članic zahteva aktivno spodbujanje gospodarstva in socialne kohezije. Po Maastrichtu se je proces usmeril na usklajevanje strukturnih politik, ki so nepogrešljiva komponenta spleta makroekonomskih politik, ki tvorijo Ekonomsko in monetarno unijo. Politika zaposlovanja je postala ena od ključnih sestavin tega procesa, saj povezuje tako izzive širitve unije, reformo evropskih financ, evropske strukturne sklade,

ekonomsko in socialno kohezijo ter reformo evropskih institucij, s katerimi se sooča unija (The early 1990s and the realisation of the need for EU action, 2005).

5.2. BELA KNJIGA IN ESSENSKA STRATEGIJA

Konec 80-ih let je bilo zelo optimistično obdobje v EU. Vendar se je petletno obdobje gospodarske rasti, v katerem je bilo mnogo na novo ustvarjenih delovnih mest, kmalu končalo. V naslednji recesiji je bila polovica na novo ustvarjenih delovnih mest izgubljenih. EU je tako potrebovala nujne spremembe na področju gospodarstva, posebej na trgu dela. Komisija pod vodstvom Jacquesa Delorsa je izdelala Belo knjigo v zvezi z rastjo, konkurenčnostjo in zaposlovanjem v EU. V tem dokumentu so bile izpostavljene naslednje ključne točke (Policies Towards Full Employment, 2000, str. 27):

- gospodarska rast je nujna, vendar ni zadostna,
- strukturne reforme so potrebne, vendar niso zadostne in
- potrebno je ustvariti sinergijo med vsemi ekonomskimi politikami, če se hočejo ustvariti visoko kakovostna delovna mesta.

Bela knjiga o rasti, konkurenčnosti in zaposlovanju iz leta 1993 pomeni resnični začetek obravnave tematike zaposlovanja na ravni celotne EU. Ta dokument predstavlja ideološko, politični in analitično osnovo za izgradnjo evropskega pristopa k zaposlovalni problematiki. Sodelovanje na evropski ravni med vladami držav članic je bilo na področju zaposlovanja in drugih politik na trgu dela pred sprejetjem Amsterdamske pogodbe le na ravni tradicionalnega sodelovanja, podobnega tistemu znotraj OECD (Organizacija za ekonomsko sodelovanje in razvoj) in ILO. Vsaka država članica je bila torej izključno sama odgovorna za vodenje politike zaposlovanja. Evropska komisija je imela zgolj vlogo promocije sodelovanja med državami na ravni Unije preko različnih iniciativ, poročil o novih zaposlovalnih trendih in novih možnostih pri odpiranju delovnih mest, raziskavah, analitičnem delu. Poleg tega je oskrbovala države članice z informacijami in jim pomagala v boju proti nezaposlenosti in socialni izključenosti preko evropskih skladov, predvsem Evropskega socialnega sklada (The 1993 White Paper and the Essen Strategy, 2005).

V Beli knjigi so bili izpostavljeni predvsem naslednji problemi (White Paper on growth, competitiveness, and employment, 1993):

- Prilagoditev izobraževalnega sistema s sistemom poklicnega usposabljanja: izboljšati kvaliteto usposabljanja in pospešiti inovacije v izobraževanju z naraščanjem izmenjav glede izkušenj in sodelovanj na skupnih projektih; ustvariti mobilnost med profesorji in študenti; razviti skupna znanja glede potrebovanih veščin.

- Zmanjšanje stroškov dela: gre za stroške dela, ki se ne namenajo za plače. Del teh stroškov bi se dalo nadomestiti z okoljskimi davki (davek na ogljikov dioksid).
- Zagotoviti zaposlitev tistim skupinam na trgu dela, ki so najbolj ogrožene: predvsem gre za mlade ljudi, kateri predstavljajo največjo skupino dolgoročno nezaposlenih, in za ženske.

Na osnovi Bele knjige je Evropski svet decembra 1994 na zasedanju v Essnu sprejel priporočila Komisije za ukrepe zaposlovanja na ravni držav članic na petih ključnih področjih (Moussis, 1999, str. 189,190):

- izboljšanje možnosti zaposlitve delovne sile preko začetnega in nadaljnega usposabljanja;
- povečanje intenzivnosti gospodarske rasti z bolj fleksibilno organizacijo dela, s spodbujanjem lokalnih pobud za zaposlovanje in z omejevanjem rasti plač za spodbujanje investicij, ki ustvarjajo nova delovna mesta;
- dovolj veliko zmanjšanje stroškov dela, ki se ne namenajo za plače. To bo dejansko vplivalo na odločitve o zaposlovanju;
- izboljšanje uspešnosti politik na trgu dela z zmanjšanjem njihove odvisnosti od pasivne podpore;
- povečanje števila ukrepov za pomoč skupinam, ki jih je nezaposlenost najbolj prizadela (na primer mladim, ženskam in dolgotrajno nezaposlenim).

Priporočila so bila potrjena in dodatno okrepljena z vrsto sklepov in odločitev na kasnejših zasedanjih Evropskega sveta. Essenska strategija je podala iniciativo za razvoj skupnih evropskih kazalcev s področja zaposlovalne politike in okrepila pristojnosti evropskih institucij pri reševanju problematike nezaposlenosti. Vse to je vodilo do ustanovitve Stalnega komiteja za zaposlovanje in trg dela v letu 1996. Njegova glavna naloga je nudenje pomoči Svetu ministrov (za delo in socialne zadeve) glede zaposlovalne politike in trga dela. Istega leta je bila predstavljena pobuda z naslovom »Ukrepi zaposlovanja v Evropi: pakt zaupanja«. Njen namen je bil oblikovati kolektivno gibanje, ki bi vključevalo javna telesa in socialne partnerje v celoviti, usklajeni in praktični strategiji za boj proti nezaposlenosti. Pobuda je sestavljena iz štirih glavnih elementov (Moussis, 1999, str. 190):

- oblikovanje makroekonomske osnove, ugodne za rast in zaposlovanje. Ta bo temeljila na denarni stabilnosti, zdravi makroekonomski politiki in preusmerjanju pasivnih izdatkov v aktivne ukrepe;
- izkoriščanje celotnega potenciala, ki ga ima notranji trg, še posebej z izboljšanjem splošnega konkurenčnega okolja v EU in s pomočjo podjetjem, da bodo znala bolje izkoristiti notranji trg;

- pospešitev reforme sistemov zaposlovanja, posebej z uresničevanjem nacionalnih večletnih programov zaposlovanja, mobilizacijo lokalnih akterjev in s spodbujanjem novih oblik delovnih organizacij ter reformo izobraževanja in usposabljanja;
- sprejetje evropskih strukturnih politik, ki bodo pomagale pri zaposlovanju, spodbujale ustanavljanje malih in srednje velikih podjetij ter pripomogle k pravočasnemu prilagajanju na industrijske spremembe, spremembi delovnih vzorcev in k sklepanju teritorialnih zaposlitvenih paktov (ti vključujejo vse akterje v poseben projekt, organiziran na regionalni in lokalni ravni, istočasno pa v te integrirane projekte usmerjajo sredstva iz strukturnih skladov).

Essenska strategija je pokazala, da na ravni celotne EU obstaja visoka stopnja politične zavezanosti k reševanju problematike zaposlovanja. Kljub temu pa so bili sklepi Evropskega sveta neobvezujoči za države članice in niso imeli jasne pravne osnove. Delo na področju reševanja problematike zaposlovanja na ravni Unije je bilo brez močne in stalne osnove ter dolgoročne vizije (The 1993 White Paper and the Essen Strategy, 2005). Pomemben preobrat na področju razvoja koordiniranega pristopa k zaposlovalni politiki v EU zato pomeni Amsterdamska pogodba.

5.3. AMSTERDAMSKA POGODBA

Evropski svet je maja 1997 v Amsterdamu sprejel poglavja za področje zaposlovanja v spremenjeni in dopoljeni Pogodbi o Evropski skupnosti. Z njimi je področju zaposlovanja priznana pomembnejša vloga kot jo je imelo pred tem, politika zaposlovanja pa je dobila enakovredno mesto med ostalimi politikami EU. Tako je vodenje politike zaposlovanja še naprej v pristojnosti posamezne države članice, vendar je zdaj le-ta prioriteten pomena za celotno Skupnost in se mora voditi v skladu z ostalimi politikami. Pogodba je evropskim institucijam, Evropskemu svetu in Evropski komisiji naložila nove naloge, močnejšo vlogo in večja pooblastila pri reševanju problematike zaposlovanja. Prav tako je v procesu sprejemanja odločitev večjo vlogo dobil Evropski parlament. Na zasedanju sveta je bilo izraženo, da je nujno zmanjšati nesprejemljivo visoke stopnje nezaposlenosti v EU. Zlasti to velja za dolgoročno nezaposlenost, nezaposlenost mladih in ljudi z nizko izobrazbo. Zato je potrebno razviti preventivne ukrepe za reševanje te problematike. Prav tako je bila izražena potreba po razvijanju koncepta vseživljenjskega učenja in povečanju investicij v človeški kapital ter po reformi davčnih in socialnih sistemov v smeri povečevanja zaposlenosti. Pasivni ukrepi plačevanja raznih socialnih ugodnosti nezaposlenim naj bi se zmanjšali, prednost pa naj bi dobila aktivna politika zaposlovanja. Povečala naj bi se učinkovitost socialnih transferjev, ki bi prejemnike usmerjali k aktivnemu iskanju zaposlitve. Prav tako je bila poudarjena potreba po ustvarjanju ugodnega okolja za razvoj majhnih in srednje velikih podjetij (Šeško, 2004, str. 18, 19).

Amsterdamska pogodba je okrepila pristojnosti unije kot celote pri reševanju problematike zaposlovanja. Ključni elementi pogodbe na tem področju so strnjeni v naslednjih šestih členih (Žakelj, 2003, str. 10):

- člen 125 zavezuje Unijo in države članice k razvoju koordinirane zaposlovalne strategije in k promoviranju kvalificirane, izobražene in prilagodljive delovne sile in trgov dela, ki se bodo sposobni hitro odzvati na gospodarske spremembe;
- člen 126 zavezuje države članice, da morajo svoje zaposlovalne politike osnovati tako, da bodo usklajene s širšimi smernicami ekonomskih politik držav članic in Unije, ter da bo koordinacija med njimi potekala v skladu s členom 128;
- člen 127 navaja, da mora Unija prispevati k doseganju visoke stopnje zaposlenosti preko spodbujanja sodelovanja med državami članicami, podpiranja in dopolnjevanja njihovih ukrepov, obenem pa mora upoštevati pristojnosti držav članic;
- člen 128 določa postopke, na podlagi katerih naj bi potekala koordinacija zaposlovalnih politik, ter proces oblikovanja in sprejemanja letnih zaposlovalnih smernic. Člen od držav članic zahteva pripravo letnih poročil o ukrepih za uresničevanje ciljev zaposlovalne politike v skladu z zaposlovalnimi smernicami;
- člen 129 omogoča Evropskemu svetu sprejem ukrepov za spodbujanje sodelovanja med državami članicami na področju zaposlovanja preko iniciativ, namenjenih razvoju izmenjave informacij in najučinkovitejših praks s tega področja;
- člen 130 določa cilje in načine delovanja Svetovalnega odbora za zaposlovanje, katerega naloga je nadzirati razmere na področju zaposlovanja in zaposlovalnih politik držav članic. V okviru odbora vodje nacionalnih zaposlovalnih služb držav članic nekajkrat na leto izmenjajo mnenja in izkušnje.

V Amsterdamski pogodbi sta bili nadalje predstavljeni tudi naslednji dve točki (The Amstrdam Treaty and the new Title on Employment, 2005):

- višja stopnja zaposlenosti je enako pomembno področje v EU kot makroekonomsko področje gospodarske rasti in stabilnosti;
- pomembne odločitve glede zaposlovanja se sprejemajo s kvalificirano večino, kar preprečuje, da bi posamezna država članica te odločitve in predloge, ki bi bili nujni za EU kot celoto, zadržala zase.

V letu 1997 so bile tako prvič oblikovane skupne usmeritve politike zaposlovanja EU. Potreba po skupnem vodenju politike zaposlovanja je pravzaprav rezultat soodvisnih politik zaposlovanja med državami članicami, kjer je treba ukrepe za pospeševanje zaposlenosti medsebojno usklajevati, da ne bi ukrepi v eni državi negativno vplivali na napredek v drugi. Ideja politike zaposlovanja kot skupne skrbi poudarja, da bo zgolj usklajeno delovanje držav članic prispevalo k pozitivnim končnim učinkom za celotno Unijo, kar pa je pravzaprav cilj

celotne integracije in še posebej strukturne politike, ki teži k konvergenci gospodarstev držav članic (Šeško, 2004, str. 19, 20).

Po pogodbi mora vrh EU vsako leto pregledati razmere v zaposlovanju. Na podlagi zavzetih sklepov na vrhunski ravni Svet ministrov sprejme skupne smernice, ki jih članice pri vodenju nacionalnih politik upoštevajo. Vse članice so dolžne pripraviti dolgoročne strategije zaposlovanja, letne akcijske načrte za zmanjšanje nezaposlenosti in letne preglede dogajanj na trgu dela. Na ravni EU je po pogodbi redno pregledano izvajanje nacionalnih zaposlovalnih načrtov in njihova usklajenost s smernicami (Žakelj, 2003, str. 11).

5.4. LUKSEMBURŠKI VRH

Novembra 1997 so voditelji držav članic na zasedanju v Luksemburgu predstavili Evropsko zaposlovalno strategijo. Le-ta je temeljila na že dosedanjih poskusih EU za znižanje stopnje nezaposlenosti v EU (The early 1990s and the realisation of the need for EU action, 2005). Mnenje Evropske zaposlovalne strategije (v nadaljevanju EZS) je bilo, da smo vsi odgovorni za bolj fleksibilno obnašanje podjetnikov ter za boljšo varnost zaposlenih. Raziskava prilagodljivosti je tudi pokazala, da ljudje na trgu dela ne smejo biti črnogledi glede varnosti zaposlitve, ampak morajo strmeti k širšim ciljem, večji usposobljenosti, večji zavzetosti za nove tehnologije, fleksibilnosti glede delovnega časa, itd. (Policies Towards Full Employment, 2000, str. 34).

Na Luksemburškem vrhu so se države članice tako dogovorile, da bodo od leta 1998 začele voditi zaposlovalno politiko v skladu s skupnimi smernicami, na katerih temelji EZS. Smernice, ki jih vsako leto predloži Evropska komisija in nato potrdi Svet ministrov, so združene v štiri stebre (Šeško, 2004, str. 20):

- povečanje zaposljivosti prebivalstva;
- spodbujanje podjetništva;
- povečanje prilagodljivosti podjetij in posameznikov;
- zagotavljanje enakih možnosti zaposlovanja za oba spola.

Prednosti EZS so v glavnem povezane z dejstvom, da strategija temelji na ponavljajočem procesu, ki se loteva zaposlitvenih problemov v srednjeročnem obdobju in se zanaša na dovršene metode za doseganje ciljev. Dejstvo, da je EZS ponavljalen proces med EU in posameznimi državami članicami, prinaša vrsto prednosti (Goetschy, 2000, str. 3, 4):

- povečuje politično obvezo posamezne države članice pri pomembnih odločitvah: le-te so zato v boljšem položaju glede nadzora, sprejema in implementacije zaposlovalnih ciljev;

- vsebuje odločitve, ki so bolj prilagodljive na nacionalne raznolikosti posameznih držav članic v njihovih zaposlovalnih strategijah;
- omogoča sodelovanje ekonomskih, socialnih in političnih skupin na različnih ravneh (nacionalna, nacionalna in regionalna raven).

Vendar pa ima sama EZS tudi svoje slabosti (Goetschy, 2000, str. 3, 4):

- pomanjkanje dejanske podpore s strani posameznih držav članic;
- podrejenost zaposlovalnih ciljev monetarnim in ekonomskim ciljem; to slabost so skušali kasneje odpraviti na srečanjih v Kölnu (junij 1999), v Cardiffu (marec 2000) in v Lizboni (marec 2000);
- pomanjkanje finančnih sredstev EU za hitrejše razvijanje EZS;
- zapletenost večnacionalnega procesa, ki ga EZS vsebuje;
- narava novoustanovljenih delovnih mest (ni važno samo število delovnih mest, ampak tudi njihova kvaliteta in dolžina trajanja).

5.5. LIZBONSKA STRATEGIJA

Marca 2000 je Evropski Svet zasedal v Lizboni, kjer so si zadali naslednji cilj za prihajajoče desetletje: da bi EU postala najbolj konkurenčna in najbolj dinamična na znanju temelječa ekonomija na svetu, sposobna dosegati zadovoljivo gospodarsko rast, ki omogoča več in boljša delovna mesta ter povečati socialno kohezijo (The EES, 2005).

Voditelji so se dogovorili, da je za dosego tega cilja potrebno opraviti proces tranzicije v na znanju temelječo družbo, izboljšati politiko spodbujanja razvoja informacijske tehnologije in investicij v raziskave in razvoj, izboljšati delovanje notranjega trga, opraviti modernizacijo evropskega socialnega modela, povečati vlaganja v človeški kapital in obenem ohraniti razmere za ugodno gospodarsko rast (Lisbon European Council, 2005).

Ustvarjanje delovnih mest je bil eden izmed ključnih ciljev iz Lizbone. Nastala naj bi kot posledica gospodarske rasti, ta pa naj bi bila plod večje konkurenčnosti, strukturnih reform in manj birokracije. Evropske vlade naj bi spodbujale kar najboljšo prakso in izmenjavo idej o načinih ustvarjanja delovnih mest. Skupni cilj je bilo povečanje stopnje zaposlenosti do 70 % prebivalstva do leta 2010, z vmesnim ciljem 67 % do leta 2005. Od leta 1999 je bilo ustvarjenih več kot šest milijonov delovnih mest, stopnja zaposlenosti pa se je dvignila od 62,5 % v letu 1999 na 64,3 % v letu 2002. Dolgotrajna brezposelnost je padla od 4 % leta 1999 na 3 % leta 2002. Parlament je v mnogih resolucijah poudaril, da se je treba bolj potruditi, zlasti pri usklajevanju dela in družinskega življenja, saj bi se na tak način spodbudilo k delu več žensk. Pravzaprav je bil stranski cilj iz Lizbone dvigniti odstotek zaposlenih žensk z 51 % leta 1999 (v primerjavi z 61 % moških) na 60 % leta 2010. Na trgu

dela ženske dejansko dosegajo boljše rezultate. Žal istega ne moremo reči o starejših zaposlenih (to je starih od 55 do 64 let). Ta kategorija prebivalstva naj bi do leta 2010 dosegla stopnjo zaposlenosti 50 %, vendar je leta 2002 bilo zaposlenih le 40,1 % (Lizbonska strategija, 2006).

Za doseg 70-odstotne splošne zaposlenosti na ravni Unije pa seveda ni dovolj le zmanjšanje stopnje brezposelnosti. Zato je EU za povečanje deleža delovno aktivnega prebivalstva začela sprejemati ukrepe, ki naj bi omogočili (Šeško, 2004, str. 21):

- spodbujanje ljudi h kasnejšemu upokojevanju;
- promocijo geografske in poklicne mobilnosti;
- lažje usklajevanje dela s privatnim življenjem;
- zmanjševanje diskriminacije med spoloma na trgu dela;
- lažji dostop na trg dela za vse skupine ljudi;
- povečanje kvalitete delovnih mest.

5.6. ZASEDANJE V STOCKHOLMU

V Stockholmu je marca 2001 potekalo zasedanje Evropskega sveta. Na njem je bil izpostavljen vpliv staranja prebivalstva na razvoj ukrepov EZS. Zaradi staranja prebivalstva narašča delež upokojenih ljudi glede na celotno prebivalstvo, upada pa delež prebivalstva v delovni dobi, to je med 15. in 64. letom starosti. Te spremembe vplivajo na pokojninske sisteme, sisteme zdravstvene oskrbe in sisteme nege starejših ljudi. Voditelji držav članic so se strinjali, da je potrebno izziv staranja prebivalstva reševati preko nadaljnega povečevanja stopnje zaposlenosti, zmanjševanja javnih dolgov v državah članicah in preko reforme sistemov socialnega varstva, še posebej pokojninskih sistemov. Določili so tudi nov dolgoročni cilj, ki se je glasil: dvig povprečne stopnje zaposlenosti ljudi med 55. leto in 64. letom starosti na 50 % do leta 2010. Določena sta bila tudi dva srednjeročna cilja, in sicer: povečanje splošne stopnje zaposlenosti na ravni EU na 67 % in dvig stopnje zaposlenosti žensk na 57 % do leta 2005. Države članice so se zavezale, da bodo sprejete ciljne stopnje upoštevale pri načrtovanju lastnih zaposlovalnih ukrepov (Stockholm European Council, 2005).

5.7. NADALJNJA ZASEDANJA EVROPSKEGA SVETA

Septembra 2002 se je Evropski svet sestal v Barceloni, kjer so sprejeli sklep o letnem poročanju glede ekonomske in zaposlovalne politike posamezne države. Le-to naj bi pripomoglo k uresničevanju Lizbonske strategije, hkrati pa naj bi tudi pripomoglo k doseganju začrtanih srednjeročnih ciljev (Streamlining of the EES and other policy processes, 2005). Na srečanju v Barceloni so se prav tako zavzeli za aktivno zaposlovalno politiko v EU,

in sicer za več in boljša delovna mesta. Izpostavili so, da je polna zaposlenost v EU ključna naloga Lizbonske strategije, ki določa temeljne cilje ekonomske in socialne politike (Taking Stock of Five Years of the European Employment Strategy, 2002).

Leta 2003 je bila ustanovljena posebna skupina ljudi, ki naj bi skrbela za evropsko zaposlenost, na čelu katere je bil Wim Kok, bivši ministrski predsednik Nizozemske. Skupina si je zadala naslednje pomembne naloge za povečanje zaposlenosti v posamezni državi članici (EES, 2005):

- povečanje prilagodljivosti delavcev in podjetnikov;
- povečati zanimanje za delo v očeh delavcev in omogočiti delo za vse ljudi, ki bi radi delali;
- povečati investicije v človeški kapital;
- zagotoviti učinkovito izvajanje reform preko boljšega načina vladanja.

Skupina pod predsedstvom Wima Koka je svoje poročilo predstavila novembra 2004. V njem je poudarjen nezadosten napredek pri doseganju ciljev Lizbonske strategije. Kot odziv na to bi bilo potrebno ponovno vzpostaviti zaupanje v sposobnosti Evrope, da ustvari pogoje, s katerimi bo dosegla svoje cilje. Najpomembnejši sklep Kokovega poročila je, da je spodbujanje gospodarske rasti in zaposlovanja v Evropi naslednji velik evropski projekt. Komisija je predlagala, da se lizbonski načrti preusmerijo na dejanja, ki spodbujajo gospodarsko rast in nova delovna mesta na način, ki je v celoti skladen s cilji trajnostnega razvoja. Sedanji izziv EU pa je, določiti strategijo, ki zadeva področja, na katerih se Evropa ni dobro odrezala (na primer, počasna gospodarska rast in nezadostno ustvarjanje novih delovnih mest) (Skupna prizadevanja za gospodarsko rast in nova delovna mesta, 2005).

Komisija je 2. februarja 2005 predlagala nov začetek za Lizbonsko strategijo in osredotočila prizadevanja EU na dve pglavitni nalogi – ustvarjanje novih in boljših delovnih mest ter vzpostavitev močnejše in trajnejše gospodarske rasti. Evropski svet (na svojem zasedanju meseca marca), Evropski parlament in evropski socialni partnerji so v celoti podprli predlog Komisije za ponovni zagon in spremembo ciljev Lizbonske strategije (Skupni ukrepi za rast in zaposlovanje, 2005).

Prenovljena Lizbonska strategija se je osredotoča na gospodarsko rast in nova delovna mesta. Zavzemala se je za to, da (Skupna prizadevanja za gospodarsko rast in nova delovna mesta, 2005):

- bo Evropa privlačnejša za naložbe in delo,
- bosta znanje in inovacije motor evropske rasti,
- se politika oblikuje tako, da bodo lahko podjetja ustvarila več in boljša delovna mesta.

5.7.1. ZNANJE IN INOVACIJE

Znanje je odločilni dejavnik, s katerim lahko Evropa ohrani mednarodno konkurenčno prednost. Z združevanjem virov in zagotavljanjem konkurenčnega okolja za raziskovanje, ki temelji na odličnosti, lahko EU najbolje prispeva k izboljševanju raziskovalnega potenciala v Evropi. Potrebne so večje in bolj učinkovite naložbe v znanje in inovacije, da bi dosegli skupni cilj EU za raziskave, ki je 3 % BDP, in razvili zmogljivosti in orodja, ki bi Evropo naredila bolj konkurenčno, ustvarila več delovnih mest in zagotovila trajnostno rast (Skupni ukrepi za rast in zaposlovanje, 2005).

Na področju pravne ureditve je Komisija naznanila temeljito reformo državnih pomoči, da bi pospešili rast, delovna mesta in kohezijo. Predvideni so številni pregledi, da bi omogočili usmerjanje državnih pomoči k spodbujanju znanja in inovacij. Okvir državnih pomoči za raziskave in razvoj bo temeljito revidiran, da bi povečali sodelovanje med javnimi raziskovalnimi inštituti in industrijo in morda razširjen, tako da bo pokrival nove določbe za podpiranje inovacij, posebej za mala in srednje velika podjetja. Nadalje je predvideno, da se omogoči državna podpora za mlada in inovativna podjetja, ne samo z neposredno finančno pomočjo, ampak tudi z omogočanjem dostopa do financiranja tveganega kapitala. Prožnejše določbe bi lahko imele koristi tudi za področje ukrepov za ugodno okolje za inovacije, vključno s pomočmi za usposabljanje, mobilnost in povezovanje. Reforma bo izboljšala splošne pogoje za inovacije v enostavnejši okvir za države članice. Ker so konkurenčni trgi še zmeraj najboljši instrument za pospeševanje inovacij in znanja, bodo nova pravila zagotovila, da se državna pomoč dodeli samo, če so presežki pomembni za družbo in niso izkrivljeni konkurenčni pogoji (Skupni ukrepi za rast in zaposlovanje, 2005).

Komisija in države članice morajo prav tako okrepiti svoja spodbujanja ekoloških inovacij, ki lahko prinesejo trajnostno izboljšanje kakovosti življenja kakor tudi gospodarsko rast in nova delovna mesta, na primer na področju trajnostne izrabe virov, podnebnih sprememb in energetske učinkovitosti (Skupna prizadevanja za gospodarsko rast in nova delovna mesta, 2005).

5.7.2. EVROPA PRIVLAČNEJŠA ZA NALOŽBE IN DELO

Da bi pritegnili več naložb, spodbudili zaposlovanje in pospešili rast, je pomembno, da se omogoči vstop na trg znotraj sektorjev in med državami članicami. Skupnost bo zato kot prednostni nalogi postavila dokončanje notranjega trga in izboljšanje zakonodajnega okolja kot najpomembnejša politična vzvoda za ustvarjanje delovnih mest in izboljšanje evropske uspešnosti pri rasti. Komisija bo nadaljevala z delom zlasti na treh področjih (Skupni ukrepi za rast in zaposlovanje 2005):

- Nove pobude za politike v zakonodajnem in delovnem programu Komisije, kot so bele knjige, zakonodajni predlogi in programi za izdatke, bodo podrobno pregledane glede učinkovitosti.
- Podroben pregled usklajenosti predlogov, ki so predložena Svetu, bo postopoma vodil k spremembam, nadomestitvam ali umiku teh predlogov.
- Potekala bodo prizadevanja za poenostavitev ključne obstoječe zakonodaje in uvedena bo nova stopnja programa poenostavitve na podlagi sektorskih akcijskih načrtov.

Notranji trg za storitve je potrebno usposobiti za polno delovanje, hkrati pa ohraniti evropski socialni model. Skoraj vsa nova delovna mesta v EU v obdobju 1997-2002 so bila ustvarjena v sektorju storitev. Storitve trenutno predstavljajo 70 % dodane vrednosti EU. Vendar pa storitve predstavljajo samo okoli 20 % trgovine znotraj EU. Dokončanje enotnega trga za storitve bo, gledano srednjeročno, povečalo raven BDP za 0,6 % in raven zaposlenosti za 0,3 % (do 600.000 delovnih mest) (Skupni ukrepi za rast in zaposlovanje, 2005).

Skupnost se je zavezala k sklenitvi ambicioznega sporazuma v krogu pogajanj v Dohi, ki ga bodo dopolnili dvostranski in regionalni trgovski sporazumi. Komisija se bo na mednarodni ravni še naprej pogovarjala o ureditvi in administraciji, tudi o dvostranskem sporazumu o letalskih in pomorskih storitvah, saj bo tako zagotovila ohranjanje in uporabo evropskih standardov tudi drugod. Nadalje bo Komisija nadaljevala s Strategijo za uveljavljanje pravic intelektualne lastnine v tretjih državah, da bi ustavila porast piratstva in ponarejanja. Prav tako bo Komisija predložila novo pobudo za ureditev boljšega dostopa na trg javnih razpisov v tretjih državah (Skupni ukrepi za rast in zaposlovanje, 2005).

5.7.3. VEČ IN BOLJŠA DELOVNA MESTA

Če želi Evropa doseči polno zaposlitev, izboljšati kakovost in produktivnost dela ter okrepiti socialno in teritorialno kohezijo, mora privabiti k zaposlitvi več ljudi ter jih obdržati, povečati delovno moč, posodobiti sisteme socialne varnosti, izboljšati prilagodljivost delavcev in podjetij ter povečati naložbe v človeški kapital s pomočjo boljšega izobraževanja in usposabljanja.

Evropska skupnost se je zavezala k izboljševanju predvidevanja in obvladovanja gospodarskega prestrukturiranja. Prestrukturiranje in selitve so neizogibne posledice gospodarskega napredka in tržnega povezovanja. Kadar pa se pojavijo, imajo lahko destabilizacijski vpliv na zadevne državljane in skupnosti. V teh primerih je potrebno izkoristiti vse razpoložljive instrumente za pomoč tistim, ki so prizadeti, da bi lahko obvladali spremembe in jih spremenili v nove priložnosti. Hkrati pa je potrebno zagotoviti tudi primerne mreže varnosti in zaščite (Skupni ukrepi za rast in zaposlovanje, 2005).

Da bi se omogočila poklicna in geografska mobilnost ter odprtje novih zaposlitvenih možnosti, ki izhajajo iz vseevropskega trga dela, bo Komisija odstranila ovire za mobilnost delovne sile. Prav tako je Komisija predlagala pospešene postopke za izdajo dovoljenj za daljša bivanja raziskovalcem iz tretjih držav in izdajo enotnih viz za kratka bivanja, z namenom izkoristiti svetovni človeški kapital in njegovo bogastvo znanja (Skupni ukrepi za rast in zaposlovanje, 2005).

Prihodnost Evrope in prihodnost Lizbonske strategije sta tesno povezani z mladimi. Unija in države članice morajo zagotoviti, da predlagane reforme prispevajo k temu, da dobijo mladi svojo prvo priložnost v življenju in za svoje življenje potrebne spretnosti in znanja. Unija mora tudi določiti svoje prednostne naloge in se odzvati na demografske izzive, s katerimi se sooča. Prav tako je ena izmed pomembnih nalog osredotočenje na znanje in spretnosti ter vseživljenjsko učenje tako na evropski kot na nacionalni ravni, saj bo s tem ljudem olajšan prehod med menjavo različnih delovnih mest (Skupna prizadevanja za gospodarsko rast in nova delovna mesta, 2005).

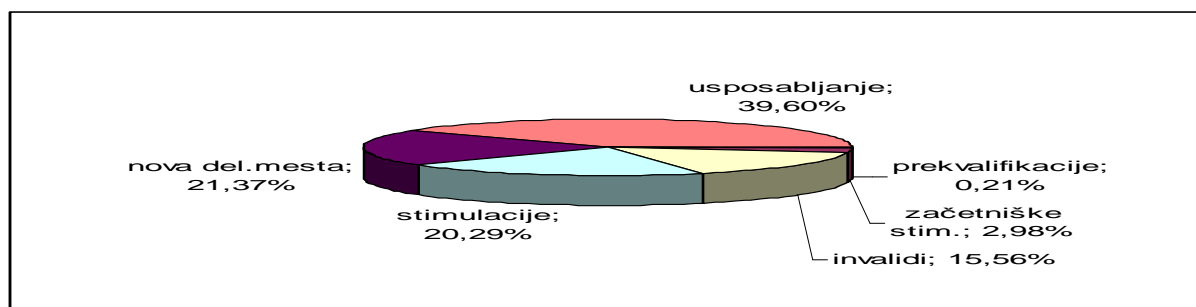
5.8. AKTIVNA IN PASIVNA POLITIKA ZAPOSLOVANJA V EU

Politike zaposlovanja so po definiciji omejene le na nezaposlene in na ljudi, ki imajo probleme pri vstopu oziroma vračanju na trg dela. Ciljna skupina pa so v glavnem ljudje, ki so registrirani kot nezaposlenih na državnih zaposlitvenih zavodih. Vendar pa javni izdatki za trg dela niso namenjeni izključno moči posamezne politične stranke, ki se zavzema za borbo proti nezaposlenosti. Do razlik (koliko pomoči bo dobila posamezna država) prihaja tudi zaradi demografskih sprememb in različnega BDP-ja na prebivalca v posamezni državi (Eurostat Yearbook 2004, 2004, str. 92).

Evropska politika zaposlovanja se deli na dve glavni skupini, in sicer na (Eurostat Yearbook 2004, 2004, str. 92):

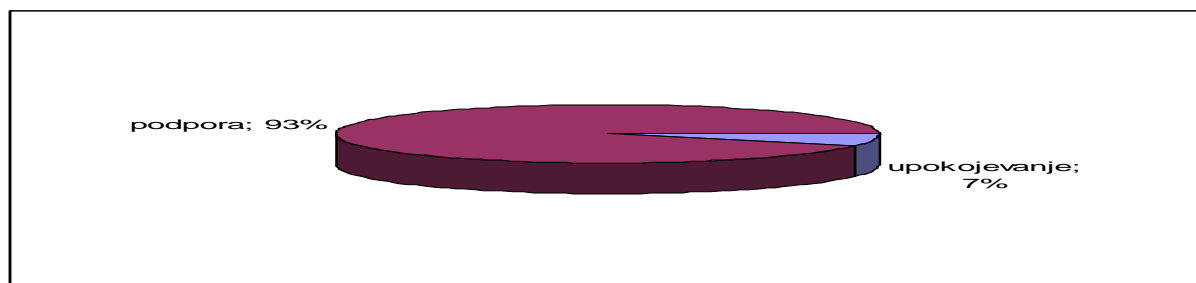
- aktivni program, ki vključuje usposabljanje, poklicno prestrukturiranje, zaposlovalne stimulacije, integracijo invalidov, ustvarjanje novih delovnih mest in začetniške stimulacije;
- pasivni program, ki vključuje podporo nezaposlenim in zgodnje upokojevanje.

Slika 9: Izdatki za aktivno politiko zaposlovanja v EU v letu 2002

Vir: Eurostat Yearbook 2004, 2004, str. 92.

Slika 10: Izdatki za pasivno politiko zaposlovanja v EU v letu 2002

Vir: Eurostat Yearbook 2004, 2004, str. 92.

Leta 2002 so v EU izdatki za trg dela znašali 2 % BDP-ja, in sicer 1,25 % za aktivno politiko in 0,75 % za pasivno politiko zaposlovanja. EU danes mnogo več sredstev namenja aktivni politiki zaposlovanja, kjer so v ospredju programi in ukrepi za uravnavanje ponudbe dela. Tu pa izstopata predvsem programa usposabljanja in izobraževanja. Posamezne države članice skušajo preko aktivne politike zaposlovanja zmanjšati obseg nezaposlenosti, zagotoviti boljše kvaliteto delovne sile in povpraševanja po delovni sili ter tako posredno zagotoviti tudi učinkovitejše delovanje gospodarskih subjektov oziroma gospodarstva v celoti (Sakovič, 1996, str. 28).

Ukrepi aktivne politike zaposlovanja so usmerjeni na različne segmente trga dela. Usmerjeni so na različne socialne skupine, podjetja, regije. Vendar pa je v večini ta usmerjenost neposredna, saj se ukrepi aktivne zaposlovalne politike nanašajo na znane skupine delavcev, posameznikov. Osnovni cilji, ki jih države zasledujejo pri uvajanju programov aktivne politike zaposlovanja, so naslednji (Sakovič, 1996, str. 29):

- razviti delovne sposobnosti ljudi in jih prilagoditi strukturnim spremembam tako, da bodo pospeševale gospodarsko rast;
- izboljšati možnosti zaposlovanja marginalnih skupin in tako prispevati k socialni enakosti;

- stabilizirati zaposlovanje v času recesije in odstraniti ozka grla na trgu dela v času prosperitete.

6. VPLIV STARANJA PREBIVALSTVA NA TRG DELA

Prebivalstva industrializiranih držav se starajo. Ta proces je postal eden najpomembnejših socialno-ekonomskih problemov v razvitem svetu. Staranje prebivalstva je definirano kot povečanje deleža starega prebivalstva nad neko starostno mejo v celotnem prebivalstvu. Običajno se za starostno mejo jemlje 60. ali 65. leto starosti. Proces staranja prebivalstva lahko prikažemo z naraščanjem odstotka starega prebivalstva, povečevanjem indeksa staranja⁵ ali rastjo srednje starosti prebivalstva. Ločimo mlada, zrela in stara prebivalstva⁶ (Malačič, 2003, str. 23).

Proces staranja prebivalstva sega v zgodnje in pozno 18. stoletje in se nadaljuje v drugi polovici 19. stoletja v ekonomsko naprednejših državah. Glavna vzroka za staranje prebivalstva lahko iščemo predvsem v (Mullan, 2000, str. 27):

- Padcu stopenj rodnosti. Stopnje rodnosti padajo vzporedno z ekonomsko in socialno razvitostjo posamezne države. Nižje stopnje rodnosti pomenijo manjše število mladih ljudi v povprečnem prebivalstvu, kar hkrati pomeni, da povprečna starost prebivalstva raste; družba se stara.
- Uspešnem boju proti prezgodnjem umiranju. Velik vpliv pri staranju prebivalstva imajo v tem primeru zlasti odkritja zdravil proti smrtonosnim boleznim. Na primer v Veliki Britaniji in v drugih razvitih državah kolera in tifus praktično ne obstajata več.

Na staranje prebivalstva vplivata tudi naslednja dva dejavnika (Medvedšek, 2002, str. 3, 4):

- Zaradi izbruha rodnosti v obdobju takoj po drugi svetovni vojni je zdaj v svetu zelo veliko ljudi, ki so v zgodnjih petdesetih letih svoje starosti.
- Migracijski procesi. Migracije vplivajo na staranje prebivalstva predvsem zato, ker so mlajši ljudje bolj nagnjeni k selitvam kot starejši. Odselitvena območja imajo zato ponavadi starejše prebivalstvo, medtem ko preselitve prispevajo k pomlajevanju prebivalstva na priselitvenem območju.

Posledica staranja prebivalstva je spreminjanje strukture prebivalstva, kar prinaša ekonomske posledice. Staranje vpliva na različne dimenzije življenja, na ekonomsko pa še posebej.

⁵ Indeks staranja je razmerje med starim (nad 65 let) in mladim (0-14 let) prebivalstvom oziroma število starih na 100 mladih.

⁶ Mlada prebivalstva so opredeljena z odstotkom starega prebivalstva (65+) do 5 in z indeksom staranja do 15. zrela prebivalstva imajo odstotek starega prebivalstva med 5 in 7 oziroma indeks staranja med 15 in 25. Pri starih prebivalstvih pa odstotek starega prebivalstva presega 7, indeks staranja pa je višji od 25 (Malačič, 2003, str. 23).

Vpliva na financiranje pokojninskih sistemov, na izdatke, povezane z zdravstvenimi sistemi, povzroča spremembe na področju potrošnje in varčevanja, na trgu dela in v produktivnosti, vpliva na gospodarsko rast, finančni trg, javne finance, itn. (Suša, 2005, str. 23).

Staranje prebivalstva pa v večini primerov pomeni tudi visoko stopnjo razvitosti družbe in višjo blaginjo, kar pa je seveda zaželeno. Poglejmo si le nekaj primerov, zakaj gre državam, ki imajo zelo staro prebivalstvo, veliko bolje kot pa državam z zrelim ali mladim prebivalstvom (Medvedšek, 2002, str. 8, 9):

- Višja raven izobrazbe v mnogih primerih pomeni višjo plačo in večjo blaginjo. Mati, ki mora skrbeti za tri, štiri ali celo več otrok, se niti slučajno ne more posvetiti izobrazbi in karieri v taki meri, kot to lahko naredi »neodvisna« ženska brez otrok ali z enim samim otrokom. Pri moških je ta pojav sicer mnogo manj opazen oziroma relevanten, a ga vseeno ne smemo zanemariti.
- Manj otrok je, manj stroškov ima družina, kar pomeni, da je tudi življenjska raven višja in da ima družina več materialnih sredstev za kakovostno življenje. Ali, kakor se zadnje čase pogosto dogaja po Evropi, na Japonskem in celo na Kitajskem – mlade družine imajo vedno pogosteje le enega otroka, toda za njega porabijo celo več denarja (šolanje, oblačila, krožki itd.) kot prej za tri ali štiri otroke skupaj – to pa nedvomno zvišuje življenjsko raven (npr. 500 USD mesečno za tri osebe v primerjavi s 500 USD mesečno za šest oseb).
- Poplava delavcev v večini primerov negativno vpliva na njihovo blaginjo. Manj je kandidatov za neko delo, večja je verjetnost, da bodo dobili ugodne delovne pogoje. Če npr. v nekem podjetju hudo potrebujejo kadre, jim bodo nudili veliko boljše plače in pogoje kot pa, če je kandidatov veliko in če je trg dela zasičen. Če je trg dela relativno prazen, si bodo delavci lažje izborili dobre pogoje (ali pa je vsaj precej bolj verjetno, da bo do tega prišlo).

6.1. RAZMERE V EU

6.1.1. STARANJE PREBIVALSTVA V EU

Upad rodnosti in nižje stopnje umrljivosti starejših ljudi predstavljajo veliko demografsko spremembo, ki se je zgodila v Evropi ter v zahodnih državah v drugi polovici 60-ih let. Spremembe so se najprej odrazile na stopnji rodnosti, ki se je najprej umirila in se ni povečevala, nato pa začela celo padati. S tem je bila ogrožena stalnost populacije in njeno obnavljanje od generacije do generacije. Na drugi strani pa najdemo neprestan in stalen napredek v verjetnosti preživetja, ki se odraža predvsem v daljšanju povprečne življenjske dobe. Iz tega je razvidno, če zanemarimo migracije, da prebivalstvo postaja sestavljeno iz vedno več starejših ljudi ter da število mladih ljudi upada. Populacija se tako stara (Angeli, 1995, str. 156).

Populacija ljudi starih 60 let in več se je v EU v tridesetih letih povečala za približno 48 %. Leta 1960 je bilo namreč v EU ljudi starih 60 let in več 46 milijonov, leta 1992 pa kar 69 milijonov. Še večjo spremembo pa opazimo pri populaciji ljudi starih 80 let in več. V istem obdobju (to je 1960 do 1992), se je število teh ljudi povečalo iz 5 na 12 milijonov ljudi, kar v odstotkih pomeni kar 140 %. Na drugi strani pa se število mladih ljudi zmanjšuje tako v celotnem prebivalstvu kot tudi po številu rojenih v posameznem letu. Leta 1960 so mladi stari med 0 in 19 let predstavljali kar 32 % celotne populacije, leta 1992 pa se je ta odstotek zmanjšal za 7 odstotnih točk na 25 % celotne populacije. Napovedi za prihodnost pa ponujajo še zgovornejše podatke. Po napovedih Eurostata⁷ naj bi populacija ljudi starih 60 let in več do leta 2020 narasla na 88 milijonov ljudi (kar predstavlja 26 % celotne populacije), medtem ko bi bilo starih 80 let in več kar 17 milijonov ljudi (5 % celotne populacije). Število mladih starih 19 let in manj pa naj bi bilo 66 milijonov (20 % celotne populacije) (Angeli, 1995, str. 156, 157).

Kljub temu da je stopnja totalne rodnosti⁸ prebivalstva leta 2001 nekoliko narasla glede na leto 1999 (leta 1999 je znašala 1,45 otroka na žensko, leta 2001 pa 1,47), to še vedno ne zadošča za normalno obnavljanje prebivalstva, saj ta meja znaša 2,1 otroka na žensko. Prav tako narašča življenjsko pričakovanje ob rojstvu, smrtnost pa se je povečala zlasti med starejšimi ljudmi (ne umira več toliko mladih ljudi). Ko bo generacija »baby boom« dosegla leto za upokojitev, bo zelo naraslo število ljudi v višjih starostnih razredih (The social situation in the European Union 2003, 2004, str. 7).

6.1.2. RAZMERE NA TRGU DELA V EU

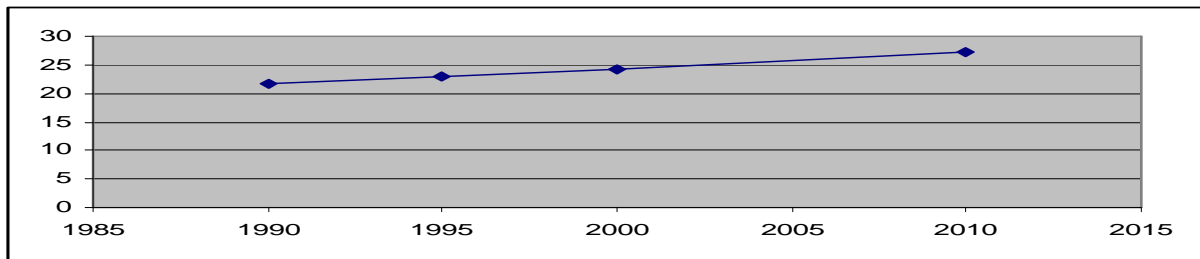
Leta 2001 je bilo 62 milijonov ljudi starih 65 let in več v primerjavi z letom 1960, ko je bilo ljudi te starosti le 34 milijonov. Danes starejši ljudje predstavljajo 16 % celotne populacije oziroma 24 % ljudi, ki pomenijo delovno silo (to so ljudje stari od 15-64 let). Do leta 2010 pa naj bi se ta odstotek povečal na 27 %. V naslednjih petnajstih letih pa naj bi se odstotek zelo starih ljudi, to je starih 80 let in več, povečal za kar 50 % (The social situation in the European Union 2003, 2004, str. 24).

---

⁷ Gre za Eurostat iz leta 1991.

⁸ Totalna ali celotna rodnost nam pove število otrok, ki jih v povprečju rodi ženska v svoji rodni dobi ob predpostavki, da je doživela 49. leto starosti. Ta kazalnik pogosto uporabljamo kot kazalnik obnavljanja ali reprodukcije prebivalstva. Vrednost 2,1 pomeni, da bo prebivalstvo s takšno rodnostjo imelo enostavno reprodukcijo. Če se rodnost zniža daleč pod raven, ki zagotavlja enostavno reprodukcijo prebivalstva pa pride do pretiranega staranja prebivalstva. Pri izračunu tega kazalca ni izločen vpliv smrtnosti ženskega prebivalstva, zato je potrebno, da je meja enostavne reprodukcije višja od dveh otrok na eno žensko (Malačič, 2003, str. 86).

Slika 11: Populacija ljudi, starih 65 let in več kot odstotek delovne populacija (15-64 let) v EU

Vir: The social situation in the European Union 2003, 2004, str. 24.

Strokovnjaki Združenih narodov delovnemu kontingentu prebivalstva⁹ (od 15-64 let) v Evropi napovedujejo rast do leta 2005, kar je posledica povečane rodnosti po 2. svetovni vojni. Do leta 2010 sledi obdobje stabilnosti, zatem pa upad DKP, ki je posledica velikega padca rodnosti od šestdesetih let prejšnjega stoletja dalje. Leta 2010 bo delež DKP znašal skoraj 70 % celotnega evropskega prebivalstva, v državah EU pa naj bi bil v povprečju ta delež 67,25 %. Po številčnosti bo takrat mladih (pod 15 let) sicer že manj od starejših (nad 65 let). Leta 1950 je bil delež DKP v celotnem prebivalstvu 65,6 %, leta 2050 pa bo, sodeč po projekcijah (srednja varianta ZN), ta številka precej nižja, slabih 57 %. Padec bo torej precejšen. Iz teh agregatnih podatkov je razvidno, da staranje pušča posledice na trgu dela – bazen DKP se prazni (Suša, 2005, str. 36).

Projekcije so razdeljene na dva dela (Suša, 2005, str. 36):

- prvi del do leta 2010 v glavnem odraža pretekle demografske trende. Zajema torej že rojene otoke, ki vstopajo v delovni kontingent. Te projekcije zato vsebujejo večjo stopnjo zaupanja kot tiste, ki temeljijo na domnevah o prihodnji rodnosti (smrtnosti ter migracijah).
- drugi del – obdobje od 2010 do 2050 pa v večji meri temelji na domnevah. ZN napovedujejo padec evropskega DKP za nekako 26-35 % (po visoki ter nizki različici rodnosti).

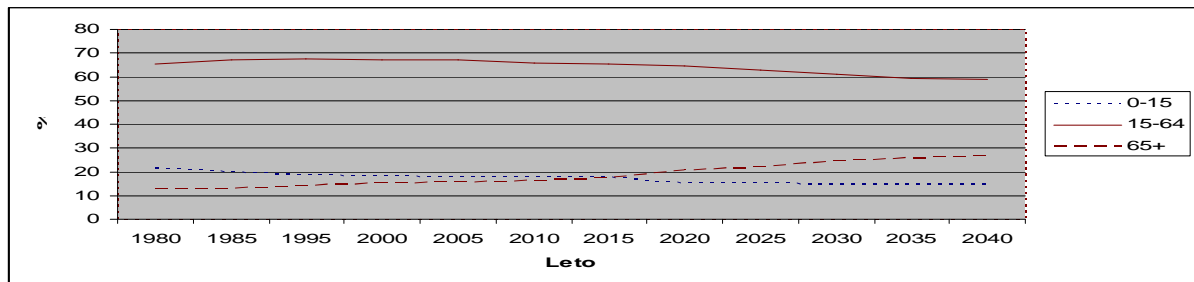
Ko se začne spreminjati demografska slika prebivalstva in se le-to začne povečevati ali zmanjševati, so posledice neizogibne. Posebej v primeru, ko je totalna stopnja rodnosti pod mejo enostavne reprodukcije, takrat delavci dejansko plačujejo več v pokojninsko blagajno za kasnejšo upokojeitev, kot pa bodo dobili iz nje. Celo stopnja smrtnosti, ki je večkrat prezrta v različnih študijah, pomembno vpliva na ravnovesje med stroški in koristmi. Če se stopnja smrtnosti zmanjša, potem je jasno, da bodo posamezniki preživeli več časa v pokoju; v času delovne dobe pa bodo plačevali večje prispevke (Angeli, 1995, str. 159).

⁹ V nadaljevanju DKP.

Rast števila ljudi, starih 65 let in več, se bo v naslednjih letih močno povečalo, saj bo generacija povojnega »baby boom« dosegla starost šestdeset in več. To bo močno povečalo pritisk na pokojninski sistem. V tem času pa bo prav tako naraslo število ljudi starih 75 let in več, izmed katerih veliko ljudi potrebuje dolgoročno dnevno oskrbo. Ker se je v zadnjih letih močno povečala prisotnost žensk na trgu dela, se s tem zmanjša možnost neplačane domače nege starejših ljudi (Social protection in Europe 1999, 2000, str. 10).

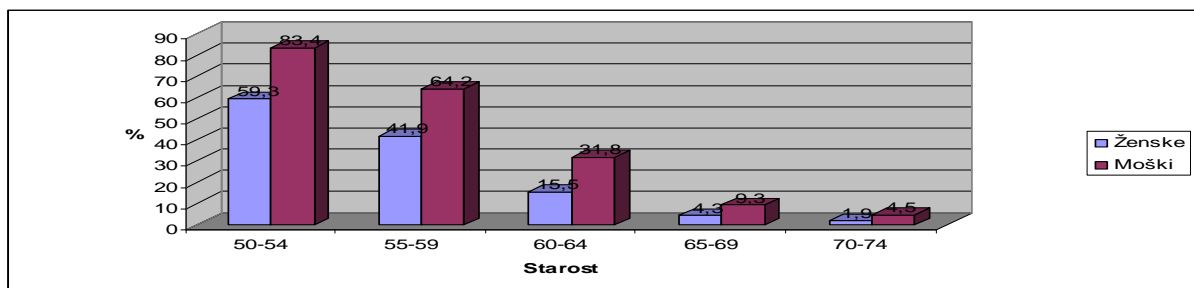
Slika 12: Rast posamezne skupine ljudi v EU v letih 1980 do 2040

Vir: Social protection in Europe 1999, 2000, str. 30.

Danes je razmerje med starimi 65 let in več ter ljudmi v delovni dobi v EU naslednje: en človek star 65 let in več na štiri ljudi v delovni dobi. Napovedi za prihodnost niso nič kaj obetavni, saj naj bi leta 2020 na enega človeka starega 65 let in več prišli trije ljudje v delovni dobi, leta 2040 pa samo še dva. Razlog za take napovedi so tudi v zmanjšanem številu mladih ljudi starih 15 let in manj. Države članice EU so se že osredotočile na brzdaje naraščanja pokojninskih obveznosti in hkrati skušajo zagotoviti sredstva za vse ostale transferje. Prav tako pa je potrebno upoštevati dejstvo, da veliko število ljudi v delovni dobi ni v delovnem razmerju in da s tem ne prispevajo sredstev v sklad iz katerega se izplačujejo pokojnine (Social protection in Europe 1999, 2000, str. 10, 11). Financiranje pokojninskega sistema temelji na pay-as-you-go osnovi, kar pomeni, da se sedanje pokojnine financirajo s strani trenutno zaposlenih in ne z naslova preteklih prispevkov (Žakelj, 2003, str. 27).

Slika 13: Stopnja zaposlenosti po starosti in spolu v EU leta 2001

Vir: The social situation in the European Union 2003, 2004, str. 26.

Leta 1998 je bilo samo 60 % ljudi v delovni dobi v plačanem delovnem razmerju. Ostali so bili ali nezaposleni (približno 7 %) ali pa sploh niso spadali med delovno silo, večina od slednjih so ženske, približno tretjina pa moški. Med moškimi je poglavitni razlog zgodnja upokožitev; pri ženskah pa so poleg tega prisotni tudi drugi dejavniki, kot na primer ovire pri vstopu na trg dela in občutek dolžnosti za nego. Uspešnost gospodarstev pri zagotavljanju sredstev, ki bodo nujno potrebna za zagotovitev primerne standarda za ljudi stare 65 let in več, je močno odvisno od uspeha pri povečevanju ljudi v delovni dobi, ki so dejansko v delovnem razmerju, kar posledično vodi v boljšo učinkovitost, nova delovna mesta in zdravje (Social protection in Europe 1999, 2000, str. 11).

Leta 2001 je bilo v EU zaposlenih 38,5 % ljudi, starih med 55. in 64. letom. Ta odstotek je zelo pod ciljem, ki je bil zastavljen v Stockholmu, in sicer 50 % zaposlenost omenjene populacije do leta 2010. Povprečna starost, ko ljudje zapustijo trg dela, je leta 2001 znašala 59,9 leta. Sedanji napredek pri zaposlovanju starejših ljudi v posameznih državah članicah je že opazen, vendar je še vedno potrebno veliko napora, da bo željni cilj uresničen. V nekaterih državah članicah so stopnje zaposlenosti starejših ljudi celo nižje, vendar so se v zadnjih nekaj letih stabilizirale in pričele izboljševati. Z druge perspektive – sedanja in bodoča gibanja populacije vodijo v manjšanje števila ljudi v delovni dobi – je zelo pomembno, da ima večina držav članic EU rezerve med ženskami in starejšimi delavci. Če bi bile obstoječe ovire ne trgu dela za ti dve skupini ljudi odstranjene, bi imele te delovne rezerve negativen vpliv na staranje delovne sile (The social situation in the European Union 2003, 2004, str. 9).

6.1.3. TREND ZGODNJEGA UPOKOJEVANJA V EU

Relativno nizka stopnja udeležbe na trgu dela med starejšimi ljudmi je rezultat programov zgodnjega upokojevanja, ki so značilni za veliko večino držav članic EU. Od 80-ih let dalje je bilo moč zaslediti naraščanje števila ljudi, ki so se odločili za predčasno upokožitev. Ta trend se je nadaljeval vse do konca 90-ih let, ko je postalo jasno, da naraščanje zgodnjega upokojevanja pomeni hudo breme za sisteme socialnega varstva in pokojninske sklade, še zlasti v kontekstu staranja prebivalstva in podaljševanja pričakovane življenjske dobe. V EU izguba delovnega mesta za moške med 50. in 55. letom starosti velikokrat pomeni odločitev za zgodnjo upokožitev. Razlogi za sprejem takšne odločitve so različni, omenjajo pa se zlasti naslednji (Žakelj, 2003, str. 29):

- na voljo je malo delovnih mest za moške v tem starostnem razredu;
- razpoložljiva delovna mesta so slabo plačana in so mnogokrat na voljo le začasno ali za skrajšan delovni čas;
- negativen odnos delodajalcev do zaposlovanja starejših delavcev.

Leta 1998 je bilo 69 % moških starih od 55 do 59 let ekonomsko aktivnih, medtem ko so bil ostali večinoma zgodaj upokojeni. Za primerjavo lahko vzamemo leto 1985, ko je bilo

aktivnih kar 74 % moških iz iste skupine in leto 1990, ko je bilo aktivnih 72 % moških. Opaziti je negativen trend pri številu moških v starosti 55 do 59 let, ki so ekonomsko aktivni. Odstotek aktivnih moških v tej skupini se vsaka tri leta zmanjša za približno eno odstotno točko. Vedno več moških se odloči za zgodnjo upokožitev zaradi izgube delovnega mesta ali pa zaradi kratkotrajnosti alternativnih zaposlitvenih možnosti. Še večji upad moških med aktivno delovno silo pa je opaziti med moškimi starimi 60 do 64 let. Tako je bilo leta 1998 samo 32 % moških v tej skupini aktivnih (za primerjavo lahko zopet vzamemo leto 1985, ko je bilo aktivnih 40 % moških, leta 1990 pa 36 % moških). Opaziti je, da večji upad kot v skupini od 55 do 59, saj se v skupini moških 60 do 64 odstotek delovno aktivnih moških zmanjša vsako leto za kar 0,5 odstotne točke (Social protection in Europe 1999, 2000, str. 36).

Zgodnejše upokojevanje je verjetno največ pripomoglo k nizkim stopnjam aktivnosti starejšega prebivalstva. Radodarne sistemske spodbude tovrstnega upokojevanja so želele zmanjšati socialne stiske, ki so nastajale zaradi velikih prestrukturiranj zaposlovanja.

V okviru EZS so se države članice zavezale k razvoju ukrepov znotraj politike za aktivno staranje prebivalstva, ki bodo omogočali ohranjanje delovnih zmogljivosti starejših ljudi, krepitev razvoja koncepta vseživljenjskega učenja in oblikovanje fleksibilnih oblik zaposlitev. To bo starejšim ljudem omogočilo podaljšanje udeležbe na trgu dela. V preteklih letih so številni dejavniki, kot so neprimeren odnos do starejših delavcev, prestrukturiranje industrijskih dejavnosti in možnost zgodnjega upokojevanja, izrinili starejše ljudi s trga dela. V kontekstu visokih stopenj nezaposlenosti je bila zamenjava starejših delavcev z mlajšimi spodbujana tako s strani vlad, delodajalcev in sindikatov kot tudi s strani samih starejših delavcev. Ta trend je vodil do izgube znanja in izkušenj, zmanjšanja udeležbe na trgu dela in krepitve pritiskov na sisteme socialnega varstva. Zaradi staranja prebivalstva in pričakovanega upadanja števila ljudi v delovni dobi se je delovanje politik na trgu dela preusmerilo na ukrepe, ki poizkušajo starejše ljudi zadržati na trgu dela in to ne samo zaradi njihovega lastnega interesa, temveč tudi zaradi zmanjšanja stroškov socialnih transferjev in ustanovitve krčenja obsega delovne sile. Za doseg te ciljev so se politike na trgu dela pričele reformirati naslednjih treh smereh (Social protection in Europe 1999, 2000, str. 100):

- krčenje finančnih spodbud za zgodnje upokojevanje preko zmanjševanja pokojnin za zgodnje upokojevanje in uvajanje denarnih kazni za delodajalce, ki odpuščajo starejše delavce;
- uvajanje subvencioniranja ali zmanjševanja socialnih prispevkov in davčnih obremenitev za spodbujanje delodajalcev v smeri povečevanja zaposlovanja in ohranjanja števila že zaposlenih starejših delavcev;
- izboljšanje udeležbe starejših delavcev v programih izobraževanja in usposabljanja.

Pri oblikovanju politike povečevanja delovne aktivnosti starejšega prebivalstva so bili v zadnjem času najuspešnejši Finci, ki so med 1998-2002 uspešno realizirali strategijo

povečevanja zaposlenosti starejših. Za to je potreben širši politični konsenz, ki ceni vrednost izkušenj starejše delovne sile in želi dvigniti upokojitveno starost. Njen slogan »izkušnje so nacionalni kapital« razume starajočo se delovno silo kot resurs. Finci so oblikovali celovit pristop reševanja problema zaposlovanja starejših delavcev, ki zajema številna področja – od sprememb zakonodaje in raziskovalnih projektov do usposabljanja in intenzivne javne kampanje, ki osvešča javnost in socialne partnerje o pomenu delovne aktivnosti starejših. Cilj njihove strategije je izboljšati položaj, starejših od 45 let (zaposlenih in brezposelnih), na trgu dela.

Ukrepi, ki jih predvideva finska strategija, so bili usmerjeni k vsem dejavnikom, ki vplivajo na položaj starejšega delavca na njegovi delovni poti. Pripravila so jih tri ministrstva, ki so nosila tudi odgovornost za njihovo izvajanje. Strategija pa je imela veliko podporo tudi med socialnimi partnerji. Za zmanjševanje poklicnih bolezni in izboljšanje varnosti pri delu je bilo odgovorno Ministrstvo za socialne zadeve in zdravje. Ministrstvo za izobraževanje je skrbelo za pripravo in izvajanje programov izobraževanja odraslih nad 45. letom starosti in skušalo vseživljenjsko izobraževanje spremeniti iz načela v prakso. Ministrstvo za delo in zavodi za zaposlovanje pa so se poglobljeno ukvarjali s potrebami dolgotrajno brezposelnih in starejših ter spodbujali uvajanje fleksibilnih oblik delovnega časa in zaposlovanja (Suša, 2005, str. 43).

6.2. RAZMERE V ZDA

6.2.1. STARANJE PREBIVALSTVA V ZDA

V 17. in 18. stoletju je bilo ljudi, ki bi bili stari 60 let in več, zelo malo. Življenjsko pričakovanje ob rojstvu je bilo v tistem času med tridesetim in štiridesetim letom, iz česar sledi, da je bilo ljudi starih 75 let in več 1-2 %, ljudi starih 60 let in več pa 7,5-11 %. V populacijah z nižjim življenjskim pričakovanjem ob rojstvu starejši ljudje niso bili pozornost zbujajoči, medtem ko se danes v sodobnih ekonomijah srečujejo ravno s tem problemom. Staranje prebivalstva pa ni postal zaskrbljujoč problem, dokler se populacija ni začela vidno večati in se ni življenjsko pričakovanje ob rojstvu zelo povečalo. Prav tako pa tudi problem zagotavljanja zadostne podpore za starejše ljudi, ki so se upokojili, ni postal izrazit, dokler je bilo razmerje med zaposlenimi ljudmi in ljudmi stari 60 let in več, zadostno visoko (Clark, 1980, str. 2).

ZDA so že občutile znižanje stopenj rodnosti; demografska tranzicija je že bila opazna, saj so se visoke stopnje rodnosti in smrtnosti v 19. in zgodnjem 20. stoletju občutno znižale. Vendar pa so bile ZDA leta 2000 edina večja, ekonomsko razvita država s totalno rodnostjo več kot dvema otrokoma na žensko v rodni dobi. Dober pokazatelj staranja prebivalstva pa je tudi srednja vrednost starosti, kjer je polovica ljudi starejših polovica pa mlajših od te starosti. Omenjena starost je leta 2000 v ZDA znašala 35,2 let in je ocenjeno, da bo do leta 2050 narasla na 39,7 let (The Real Population Problem, 2006).

Kot je razvidno iz Tabele 9 v prilogi, naj bi se število starejših od 85 let od leta 2000 do leta 2050 povečalo za kar 3,5 odstotnih točk. Prav tako je opazno povečanje v skupini ljudi starih od 65 do 84 let, medtem ko naj bi odstotek mladih v razredih od 0 do 4 in od 5 do 19 ostal približno na enaki ravni oziroma se nekoliko zmanjšal. Eden izmed poglobitvenih problemov, ki jih prinaša staranje prebivalstva je tudi v ZDA financiranje pokojninskega sistema. Le-ta tako kot v EU namreč temelji na pay-as-you-go osnovi.

6.2.2. RAZMERE NA TRGU DELA V ZDA

Leta 2004 je bilo v ZDA 23 milijonov delavcev starih 55 let in več. Od tega je bilo 18 milijonov delavcev starih od 55 do 64 let, 5 milijonov pa je bilo starejših od 65 let. Tako je 55 milijonov delavcev starejših od 55 let obsegalo 16 % celotne delovne sile v ZDA. 36 % Američanov starih 55 let in več je spadalo med delovno silo leta 2004. Od leta 1995 do leta 2004 se je povečalo število zaposlenih zlasti med starejšimi skupinami ljudi. Tako se je v razredu od 55. do 64. leta starosti odstotek ljudi, ki spadajo med delovno silo, povečal iz 57 na 62 %; v razredu od 65. do 74. leta starosti pa se je ta odstotek povečal z 18 na 22 %. Odstotek povečanja števila zaposlenih, ki spadajo med delovno silo, je opazen tako med moškimi kot tudi ženskami. Moških, starih 55 let in več, ki spadajo med delovno silo, je bilo 43 %, žensk v istem starostnem razredu pa 30 % (The 21st Century Workplace, 2005).

Danes se generacija »baby boom« upokojuje, njeno mesto pa zasedajo mlajše generacije. 3 % delovne sile v ZDA dosega starost 65 let ali več; 20 % starost od 50 do 64 let; 61 % od 25 do 49 let; in 15,8 % starost od 15 do 24 let. Tako je danes v ZDA 23 % delavcev, ki so starejši od 50 let in bodo v kratkem zapustili trg delovne sile, saj je povprečna starost, pri kateri se ljudje upokojijo, 62 let. Pričakovati je, da bo polovica teh ljudi zapustila trg delovne sile v naslednjem desetletju (The Age Wave, 2005).

Problemi, povezani s staranjem delovne sile, se nanašajo predvsem na stroške zdravniške oskrbe, stroške upokojevanja, stroške usposabljanja in prekvalificiranja ter stroške oskrbe starejših ljudi. Mnogo ekonomistov vidi stopnjevanje obsega stroškov zlasti v zdravniški oskrbi (starejši ljudje potrebujejo več medicinske oskrbe), hitro padajočem razmerju med aktivnimi zaposlenimi in upokojenci ter dodatnem usposabljanju zaposlenih na novo tehnologijo. Vedno bolj očitna je tudi oskrba starejših ljudi, bodisi na domu bodisi v bolnišnici (Bluestone, 1990, str. 202).

Na problem upokojitve »baby boomersov« in težave, ki bi jih ta upokožitev prinesla, je opozoril tudi Alan Greenspan, saj naj bi po njegovih besedah ta upokožitev oslabil socialni sistem in medicinsko oskrbo ter s tem hkrati škodovala tudi gospodarstvu. Navedel je tudi nekaj možnih rešitev (Problems with an aging work force, 2005):

- Koristi za starejše ljudi se bodo morale zmanjšati ali pa bodo morali zaposleni plačevati večje prispevke, če ne bo prišlo do porasta števila imigrantov oziroma če se stopnja produktivnosti ne bo zelo povečala. Vendar pa bi večji prispevki zaposlenih negativno vplivali na željo ljudi po delu.
- Povečati število ljudi na trgu dela. Ko se misli na nezaposlene, se velikokrat spregleda na milijone ljudi – dejansko na desetine milijonov ljudi. Gre za ljudi, ki so dejansko na razpolago za delo že danes. Prava številka nezaposlenih ni tako število ljudi, ki aktivno iščejo delo, ampak število ljudi, ki bi radi delali oziroma bi radi več delali, če bi imeli možnost. Preko 70 milijonov ljudi ni zajetih v delovno silo, vendar raziskave kažejo, da bi velika večina izmed njih rada delala, če bi dobili priložnost.
- Velika večina izmed 30 milijonov Američanov v starosti 21-64 let, ki so invalidi, bi rada delala, vendar jih je zaposlenih le polovica. Leta 2000 je bilo zaposlenih le 13 % ljudi starejših od 65 let, čeprav bi veliko upokojencev rado še vedno delalo. In čeprav se je v zadnjem času močno povečala prisotnost žensk na trgu dela, je doma še vedno veliko mam, ki bi z veseljem sprejele ponudbo za delo s polovičnim delovnim časom.
- Milijoni ljudi, zlasti moških, je v zadnjem desetletju izgubilo zaposlitev. Ker niso mogli najti nove zaposlitve oziroma so imeli na voljo samo delovna mesta z nižjo plačo, jih je veliko zapustilo trg dela, vključno s približno 5,4 milijoni, ki dobivajo podporo. Ker na trgu ni dobrih delovnih mest, veliko žensk s podiplomsko izobrazbo oziroma z izjemnim strokovnim znanjem, ostaja doma.

Če se povečajo zaposlitvene možnosti za »skrite« nezaposlene, se s tem poveča število ljudi na trgu dela. To pa posledično vodi do večjega dohodka države, zagotovljena je socialna varnost in medicinska oskrba, hkrati pa se začnejo ustanavljati tudi boljša delovna mesta (Problems with an aging work force, 2005).

6.2.3. ZGODNJE UPOKOJEVANJE V ZDA

Queen je leta 1996 naredil raziskavo, v kateri je preučeval trend prostovoljnega zgodnjega upokojevanja v ZDA. V raziskavo je zajel moške stare 65 let in več. V intervalih po 10 let od leta 1940 do 1980 je ugotovil, da se moški v tem obdobju niso zgodaj upokojevali po lastni želji, če so bili dobrega zdravja. Zdravstvene težave in izguba delovnega mesta sta bila med glavnimi razlogi za zgodnje upokojevanje. Čez čas pa je število moških, ki so prostovoljno zapustili trg dela začelo naraščati. Prav tako pa so se po letu 1980 začela tudi neprostovoljna zgodnja upokojevanja. Queen je tako prišel do naslednjih zaključkov (Ageing of the Labour Force in OECD Countries, 2006):

- ljudje se upokojujejo prostovoljno glede na svoje zdravje, finančne spodbude pri socialnem zavarovanju in glede planov, ki jih imajo za čas v pokoju;

- razlika med prostovoljnim in neprostovoljnim upokojevanjem je precej nejasna; mnogo delavcev se namreč sooča z nezanimivimi in slabo plačanimi delovnimi mesti in zato zapustijo trg dela.

Raziskave so pokazale, da starejši kot je delavec, ko postane nezaposlen, večja je verjetnost, da bo nezaposlen ostal oziroma bo izpadel iz delovne sile. Izguba zaposlitve je eden izmed odločilnih dejavnikov za zgodnje upokojevanje. Med razlogi za zgodnjo upokojitev (pri starosti 62 let ali manj), so zaposleni v ZDA kot prvi razlog navedli izgubo delovnega mesta. Ta razlog je bil celo bolj pogost kot koristi, ki bi jih dobili, če bi trg delovne sile zapustili v kasnejših letih (Bluestone, 1990, str. 162).

Na trgu dela v ZDA je opazen tudi tako imenovani »cepitveni« proces. Gre za to, da po vsaki večji recesiji gospodarstva, starejši delavci najtežje najdejo nova delovna mesta (oziroma nižje plačana začasna delovna mesta). Mnogo izmed njih odide iz trga dela celo brez pokojnine in mlajši od 62 let. Ta starost naj bi bila namreč zaželena za pridobitev nekaterih socialnih pravic. Razlog za zgodnje upokojevanje pa so tudi korporacijske združitve in prevzemi podjetij (Bluestone, 1990, str. 175, 176).

V ZDA pa je poleg zgodnjega upokojevanja prisoten tudi trend vračanja upokojencev na trg dela. V tem času se namreč upokojuje prva generacija profesionalcev in menedžerjev, ki imajo znanja in sposobnosti glede sodobne tehnologije, kot na primer računalniških sistemov in razvijanja zdravil. Tako imajo ljudje, ki danes zapuščajo podjetja, nov tip znanja, ki še ni bil prisoten pri predhodni generaciji. To znanje pa je zelo težko prenesti oziroma ga obdržati. Deborah Russell dodaja, da morajo danes podjetja planirati vrnitev upokojenih zaposlenih. Podjetja jim morajo ponuditi fleksibilne delovne priložnosti, kajti upokojenci verjetno ne bodo pripravljene delati po tradicionalnem delovnem času – od devetih do petih popoldne. Russell pa prav tako dodaja, da danes medicinski razvoj dovoljuje ljudem daljše življenje, mnogo podjetij pa ponuja ljudem zdravstveno zaščito in sprostivne programe, da bi s tem zagotovila bolj zdravo življenje zaposlenih in hkrati znižala premije za zdravstveno oskrbo (The Age Wave, 2005).

SKLEP

V EU je bila stopnja nezaposlenosti v 60-ih letih na zavidljivo nizki ravni in zato niso posvečali velike pozornosti temu pojavu. Skoraj povsod so stopnje nezaposlenosti znašale manj kot 3 % in niso nikjer presegle 5 %. Problematika nezaposlenosti je postala resna v vseh državah Unije nekje v sredini 70-ih let, rast stopenj nezaposlenosti pa se je prenesla tudi v naslednje desetletje.

V začetku 90-ih let je razpravo o zaposlovanju na ravni EU sprožila ugotovitev, da so bili gospodarski in socialni problemi, ki so se pojavili kot posledica naftnih šokov v prejšnjih

desetletjih in valutne krize v zgodnjih 90-ih letih, v veliki meri rezultat neuskklajenosti različnih politik znotraj EU. Nastali problemi so pripeljali do procesa iskanja rešitev na ravni unije s pomočjo večje koordinacije in konvergence politik. Na makroekonomski ravni se je proces začel z Maastrichtsko pogodbo, ki je v veljavo stopila 1. januarja 1993. Ta pogodba od držav članic zahteva aktivno spodbujanje gospodarstva in socialne kohezije.

Bela knjiga o rasti, konkurenčnosti in zaposlovanju iz leta 1993 pomeni resnični začetek obravnave tematike zaposlovanja na ravni celotne EU. Ta dokument predstavlja ideološko, politični in analitično osnovo za izgradnjo evropskega pristopa k zaposlovalni problematiki. Evropski svet je maja 1997 v Amsterdamu sprejel poglavja za področje zaposlovanja v spremenjeni in dopolnjeni Pogodbi o Evropski skupnosti. Z njimi je področju zaposlovanja priznana pomembnejša vloga, kot jo je imelo pred tem, politika zaposlovanja pa je dobila enakovredno mesto med ostalimi politikami EU. Tako je vodenje politike zaposlovanja še naprej v pristojnosti posamezne države članice, vendar je zdaj le-ta prioritetenega pomena za celotno Skupnost in se mora voditi v skladu z ostalimi politikami.

Novembra 1997 so voditelji držav članic na zasedanju v Luksemburgu predstavili Evropsko zaposlovalno strategijo. Le-ta je temeljila na že dosedanjih poskusih EU za znižanje stopnje nezaposlenosti v EU. Marca 2000 je bil v Lizboni določen ambiciozen dolgoročni cilj EZS, po katerem naj bi EU dosegla povišanje splošne stopnje zaposlenosti od 63,3 % v letu 2000 na 70 % do leta 2010. Stopnja zaposlenosti žensk naj bi se na ravni celotne EU s 54 % v letu 2000 do leta 2010 dvignila na 60 %.

V Stockholmu je marca 2001 potekalo zasedanje Evropskega sveta. Na njem je bil izpostavljen vpliv staranja prebivalstva na razvoj ukrepov EZS. Zaradi staranja prebivalstva narašča delež upokojenih ljudi glede na celotno prebivalstvo, upada pa delež prebivalstva v delovni dobi, to je med 15. in 64. letom starosti. Te spremembe vplivajo na pokojninske sisteme, sisteme zdravstvene oskrbe in sisteme nege starejših ljudi. Določili so tudi nov dolgoročni cilj, ki se je glasil: dvig povprečne stopnje zaposlenosti ljudi med 55. leto in 64. letom starosti na 50 % do leta 2010.

Leta 2003 je bila ustanovljena posebna skupina ljudi, ki naj bi skrbela za evropsko zaposlenost, na čelu katere je bil Wim Kok. Skupina si je zadala pomembne naloge za povečanje zaposlenosti v posamezni državi članici. Najpomembnejši sklep Kokovega poročila je, da je spodbujanje gospodarske rasti in zaposlovanja v Evropi naslednji velik evropski projekt. Komisija je 2. februarja 2005 predlagala nov začetek za Lizbonsko strategijo in osredotočila prizadevanja EU na dve poglavitni nalogi – ustvarjanje novih in boljših delovnih mest ter vzpostavitev močnejše in trajnejše gospodarske rasti. Prenovljena Lizbonska strategija se osredotoča na gospodarsko rast in nova delovna mest.

Evropa pa se poleg visoke stopnje nezaposlenosti srečuje tudi s staranjem prebivalstva, ki prav tako pomembno vpliva na trg dela. Danes je razmerje med starimi 65 let in več ter ljudmi v delovni dobi v EU naslednje: en človek, star 65 let in več, na štiri ljudi v delovni dobi. Napovedi za prihodnost niso nič kaj obetavni, saj naj bi leta 2020 na enega človeka, starega 65 let in več, prišli trije ljudje v delovni dobi, leta 2040 pa samo še dva. Razlog za take napovedi so tudi v zmanjšanem številu mladih ljudi, starih 15 let in manj. Države članice EU so se že osredotočile na kontroliranje naraščanja pokojninskih obveznosti in hkrati skušajo zagotoviti sredstva za vse ostale transferje. Prav tako pa je potrebno upoštevati dejstvo, da veliko število ljudi v delovni dobi ni v delovnem razmerju in da s tem ne prispevajo sredstev v sklad, iz katerega se izplačujejo pokojnine.

Stopnje nezaposlenosti v EU so bile v povojnem obdobju vedno višje in zdelo se je, da se bodo obdržale na takšnem nivoju. Za razliko pa so bile stopnje nezaposlenosti v ZDA višje, kot je bilo značilno za povojno obdobje, vendar je bil hkrati opazen trend padanja. Stopnje nezaposlenosti so dosegle tako nizko raven, da je bilo v nekaterih delih ZDA opaziti pomanjkanje delovne sile. Stopnje nezaposlenosti v ZDA so leta 1999 dosegle najnižjo raven po letu 1969.

Leta 2001 pa je v ZDA nastopila recesija, ki je vplivala tudi na trg dela. Tega leta so se stopnje nezaposlenosti začele zviševati in so najvišjo raven dosegle leta 2003, ko je stopnja nezaposlenosti znašala 6,0 % (v EU je v istem letu stopnja nezaposlenosti znašala 9,0 %). Povečana stopnja nezaposlenosti je tudi posledica izvoza tisočih delovnih mest v države s cenejšo delovno silo, kot so: Indija, Hong Kong, Kitajska, Panama, Manila, Filipini in v ostale države, kjer govorijo angleški jezik. Zaposlitve se prenašajo v dežele, kjer so ljudje pripravljeni delati za peni na dan. Zaposlitve, kjer ljudje zaslužijo več kot dolar na dan, pomenijo dvig v srednji družbeni sloj in hkrati pomenijo tudi večjo socialno varnost.

Tako kot v EU se tudi v ZDA srečujejo s staranjem delovne sile. Danes se generacija »baby boom« upokojuje, njeno mesto pa zasedajo mlajše generacije. 3 % delovne sile v ZDA dosega starost 65 let ali več; 20 % starost od 50 do 64 let; 61 % od 25 do 49 let; in 15,8 % starost od 15 do 24 let. Tako je danes v ZDA 23 % delavcev, ki so starejši od 50 let in bodo v kratkem zapustili trg dela, saj je povprečna starost, pri kateri se ljudje upokojijo, 62 let. Pričakovati je, da bo polovica teh ljudi zapustila trg delovne sile v naslednjem desetletju.

V ZDA pa je poleg zgodnjega upokojevanja prisoten tudi trend vračanja upokojencev na trg dela. V tem času se namreč upokojuje prva generacija profesionalcev in menedžerjev, ki imajo znanja in sposobnosti glede sodobne tehnologije, kot na primer računalniških sistemov in razvijanja zdravil. Tako imajo ljudje, ki danes zapuščajo podjetja, nov tip znanja, ki še ni bil prisoten pri predhodni generaciji. To znanje pa je zelo težko prenesti oziroma ga obdržati.

LITERATURA

1. Angeli Franco: Evolution or revolution in european population. Milano : FrancoAngeli, 1995. 266 str.
2. Bean Charles et al.: The Rise in Unemployment. Oxford : Basil Blackwell, 1987. 382 str.
3. Bluestone Irving et al.: The Aging of the American Work Force: problems, programs, policies. Detroit : Wayne State University Press, 1990. 429 str.
4. Clark Robert Louis et al.: The economics of individual and population aging. Cambridge : Cambridge University Press, 1980. 211 str.
5. Dolinar Tadeja: Ekonomski problemi mladih v ZDA. Diplomsko delo. Ljubljana : Ekonomska fakulteta, 1999. 54 str.
6. Goetschy Janine: The European Employment Strategy: Strenght and Weakness of an Open Method of Coordination. University of Bruxelles.
[URL:
http://europe.eu.int/comm/governance/areas/group8/contribution_strategy-strenght_eu.pdf],
2000.
7. Malačič Janez: Demografija – teorija, analiza, metode in modeli. Peta izdaja. Ljubljana : Ekonomska fakulteta, 2003. 378 str.
8. Medvedšek Blaž: Staranja prebivalstva in prehod iz zaposlenosti v upokožitev. Diplomsko delo. Ljubljana : Ekonomska fakulteta, 2002. 42 str.
9. Modigliani Franco et al.: Manifest ekonomistov o brezposelnosti v Evropski uniji. Ljubljana : Zveza ekonomistov Slovenije, 1999. 44 str.
10. Moussis Nicolas: Evropska unija. Ljubljana : Littera picta, 1999. 575 str.
11. Mullan Phill: The imaginary time bomb: Why an ageing populationa is not a social problem. London, New York : I.B. Tauris, 2000. 239 str.
12. Murn Dušan: Nezaposlenost v ZDA. Diplomsko delo. Ljubljana : Ekonomska fakulteta, 1984. 53 str.

13. Pečnik Lidija: Mladi in njihovi problemi pri iskanju prve zaposlitve. Diplomsko delo. Ljubljana : Ekonomska fakulteta, 2001. 49 str.
14. Prašnikar Janez: Uvod v mikroekonomijo. Ljubljana : Gospodarski vestnik, 1999. 326 str.
15. Rhodes Martin et al.: The Future of European Welfare. Basingstoke, London : Macmillan, 1998. 287 str.
16. Sakovič Mateja: Analiza brezposelnosti in aktivna politika zaposlovanja v Sloveniji. Diplomsko delo. Ljubljana : Ekonomska fakulteta, 1996. 53 str.
17. Suša Matej: Staranje prebivalstva v Evropski uniji. Diplomsko delo. Ljubljana : Ekonomska fakulteta, 2005. 53 str.
18. Symes Valerie: Unemployment in Europe: Problems and Policies. London : Routledge, 1995. 216 str.
19. Šeško Dejan: Prilagajanje Slovenije Evropski strategiji zaposlovanja. Magistrsko delo. Ljubljana : Ekonomska fakulteta, 2004. 87 str.
20. Utgoff Kathleen: Statement of Kathleen Utgoff. Washington : Bureau of Labor Statistics, 2005. 5 str.
21. Žakelj Luka: Evropska unija in politike na trgu dela. Diplomsko delo. Ljubljana : Ekonomska fakulteta, 2003. 45 str.
22. Whitman Marina et al.: Unemployment and growth in the western economies. New York : Council on foreign relations, 1984. 142 str.

VIRI

1. Ageing of the Labour Force in OECD Countries: Economic and Social Consequences. 51 str.
[URL: <http://www.ilo.org/public/english/employment/strat/download/ep2.pdf>], 20. 2. 2006.
2. Aggregate Effects in Local Labor Markets of Supply and Demand Shocks. Kalamazoo : Upjohn Institute Staff Working Paper, 1999. 48 str.

3. Dolgoročne stopnje nezaposlenosti za ženske, moške in skupaj v EU za leta 1994-2004.
[URL: http://epp.eurostat.cec.eu.int/portal/page?_pageid=1996,39140985&_dad=portal&_schema=PORTAL&screen=detailref&language=en&product=Yearlies_new_population&root=Yearlies_new_population/C/C4/C42/sc061], 20. 10. 2005.
4. EES.
[URL: http://europa.eu.int/comm/employment_social/employment_strategy/eestm_en.htm], 20. 10. 2005.
5. Education across Europe 2003. Luxembourg : Office for Official Publications of European Communities, 2003. 193 str.
6. Eurostat yearbook 2004. Luxembourg : Office for Official Publications of European Communities, 2004. 280 str.
7. Evropski socialni sklad.
[URL: <http://ess.gov.si/slo/ess/ess.htm>], 20. 10. 2005.
8. Jobs Summit: Frequently Asked Questions.
[URL: http://europa.eu.int/comm/employment_social/elm/summit/en/comments/faqs.htm], 20. 10. 2005.
9. Presidency Conclusions: Lisbon European Council.
[URL: <http://ue.eu.int/Newsroom/LoadDoc.asp?BID=76&DID=60917&from=&LANG=1>], 20. 10. 2005.
10. Lizbonska strategija: ustvariti več in boljša delovna mesta v bolj konkurenčni Evropi.
[URL: <http://www.wlwactions2004.eu.int/highlights/sl/1001.html>], 1.2.2006.
11. Long-Term Unemployment At 20-Year High. Chicago : Chicago Tribune, 2004.
12. Measuring U.S. Labor Market Flexibility.
[URL: http://www.cfr.org/publication/7660/measuring_us_labor_market_flexibility.html], 1. 2. 2006.
13. Outsourcing America: Job Loss and Unemployment.
[URL: http://www.the7thfire.com/Politics%20and%20History/Norma_Shery/out_sourcing_america_job%20loss%20and%20unemployment.htm], 27. 10. 2005.

14. Policies Towards Full Employment. Paris : OECD Publications, 2000. 219 str.
15. Poverty and Unemployment in America. The San Diego Union-Tribune.
[URL: http://www.socialistappeal.org/usa/poverty_and_unemployment_in_amer.html], 2003.
16. Problems with an aging work force.
[URL:
http://www.getamericaworking.org/press/StaffandCouncil/2003/SanDiegoUnionTribune_Walker_Mar82003ProblemswithAgingWorkforce.htm], 27. 10. 2005.
17. Projekcije populacije v ZDA (v tisočih) od leta 2000 do leta 2050.
[URL: <http://www.census.gov/ipc/www/usinterimproj/natprojt02.xls>], 1. 2. 2006.
18. Skupna prizadevanja za gospodarsko rast in nova delovna mesta; Nov začetek za Lizbonsko strategijo. Komisija evropskih skupnosti, 2005. 33 str.
[URL: http://www.eu.int/growthandjobs/pdf/COM2005_024_sl.pdf]
19. Skupni ukrepi za rast in zaposlovanje: Lizbonski program Skupnosti. Komisija evropskih skupnosti, 2005. 10 str.
[URL: http://www.eu.int/growthandjobs/pdf/COM2005_330_sl.pdf]
20. Social Protection in Europe 1999. Luxembourg : Office for Official Publications of European Communities, 2000. 124 str.
21. Presidency Conclusions: Stockholm European Council.
[URL: <http://ue.eu.int/Newsroom/LoadDc.asp?BID=76&DID=65786&from=&LANG=2>],
20. 10. 2005.
22. Stopnje dolgoročne nezaposlenosti in stopnje skupne nezaposlenosti v ZDA od leta 1993 do leta 2004.
[URL: <http://data.bls.gov/PDQ/servlet/SurveyOutputServlet>], 1. 2. 2006.
23. Stopnje nezaposlenosti glede na starost in raso v ZDA leta 2004 in 2005.
[URL: <http://www.bls.gov/web/cpseed16.pdf>], 27. 10. 2005.

24. Stopnje nezaposlenosti med mladimi do 25. leta starosti in stopnje rasti BDP-ja v EU od leta 1993 do leta 2004.

[URL: <http://www.seb.se/pow/wcp/english.asp?website=Private>; URL:

http://epp.eurostat.cec.eu.int/portal/page?_pageid=1996,39140985&_dad=portal&_schema=PORTAL&screen=detailref&language=en&product=Yearlies_new_population&root=Yearlies_new_population/C/C4/C42/ccb30992], 1. 2. 2006.

25. Stopnje nezaposlenosti med mladimi do 25. leta starosti in stopnje rasti BDP-ja v ZDA od leta 1993 do leta 2004.

[URL: <http://www.seb.se/pow/wcp/english.asp?website=Private>; URL:

http://epp.eurostat.cec.eu.int/portal/page?_pageid=1996,39140985&_dad=portal&_schema=PORTAL&screen=detailref&language=en&product=Yearlies_new_population&root=Yearlies_new_population/C/C4/C42/ccb30992], 1. 2. 2006.

26. Stopnje nezaposlenosti za mlade do 25. leta starosti v EU in ZDA za obdobje od leta 1993 do leta 2004.

[URL:

http://epp.eurostat.cec.eu.int/portal/page?_pageid=1996,39140985&_dad=portal&_schema=PORTAL&screen=detailref&language=en&product=Yearlies_new_population&root=Yearlies_new_population/C/C4/C42/ccb30992], 27. 10. 2005.

27. Stopnje nezaposlenosti v ZDA med leti 1993 in 2004.

[URL:

http://epp.eurostat.cec.eu.int/portal/page?_pageid=1996,39140985&_dad=portal&_schema=PORTAL&screen=detailref&language=en&product=Yearlies_new_population&root=Yearlies_new_population/C/C4/C42/em071], 27. 10. 2005.

28. Stopnje nezaposlenosti za mlade do 25. leta starosti v EU za obdobje 1993-2004.

[URL:

http://epp.eurostat.cec.eu.int/portal/page?_pageid=1996,39140985&_dad=portal&_schema=PORTAL&screen=detailref&language=en&product=Yearlies_new_population&root=Yearlies_new_population/C/C4/C42/ccb30992], 27. 10. 2005.

29. Stopnje nezaposlenosti za mlajše od 25 let in skupne stopnje nezaposlenosti od leta 1993 do leta 2004 v ZDA.

[URL:

http://epp.eurostat.cec.eu.int/portal/page?_pageid=1996,39140985&_dad=portal&_schema=PORTAL&screen=detailref&language=en&product=Yearlies_new_population&root=Yearlies_new_population/C/C4/C42/ccb30992], 27. 10. 2005.

30. Stopnje nezaposlenosti za ženske, moške in skupaj v EU od leta 1993 do leta 2004.
[URL:
http://epp.eurostat.cec.eu.int/portal/page?_pageid=1996,39140985&_dad=portal&_schema=PORTAL&screen=detailref&language=en&product=Yearlies_new_population&root=Yearlies_new_population/C/C4/C42/em071], 27. 10. 2005.
31. Stopnje nezaposlenosti za ženske, moške in skupaj v ZDA od leta 1993 do leta 2004.
[URL:
http://epp.eurostat.cec.eu.int/portal/page?_pageid=1996,39140985&_dad=portal&_schema=PORTAL&screen=detailref&language=en&product=Yearlies_new_population&root=Yearlies_new_population/C/C4/C42/em071], 27. 10. 2005.
32. Streamlining of the EES and other policy processes.
[URL:
http://europa.eu.int/comm/employment_social/employment_strategy/develop_en.htm#6],
20.10.2005.
33. Taking Stock of Five Years of the European Employment Strategy. Commission of the European Communities, 2002. 26 str.
[URL: http://europa.eu.int/comm/employment_social/news/2002/jul/com_eval_en.pdf]
34. The Age Wave: America's Retiring Workforce.
[URL: http://imdiversity.com/Villages/Careers/Series/voa_age_wave_0805.asp],
27. 10. 2005.
35. The Amstrdam Treaty and the new Title on Employment.
[URL:
http://europa.eu.int/comm/employment_social/employment_strategy/origins_en.htm#3],
20. 10. 2005.
36. The early 1990s and the realisation of the need for EU action.
[URL:
http://europa.eu.int/comm/employment_social/employment_strategy/origins_en.htm#1],
20. 10. 2005.
37. The EES: a Key Component of the Lisbon Strategy.
[URL:
http://www.eu.int/comm/employment_social/employment_strategy/index_en.htm#ees],
20. 10. 2005.

38. The Real Population Problem: Too Few Working, Too Many Retired.
[URL: <http://www.stlouisfed.org/publications/re/2005/b/pages/population.html>], 1. 2. 2006.
39. The social situation in the European Union 2003. Luxembourg : Office for Official Publications of European Communities, 2004. 37 str.
40. The Unemployment insurance in the USA.
[URL: http://tiss.zdv.uni-tuebingen.de/webroot/sp/spsba01_W98_1/usa6d.htm], 27. 10. 2005.
41. White Paper on growth, competitiveness, and employment: The challenges and ways forward into the 21st century. Brussels : The European Commission, 1993. 29 str.
[URL: <http://europa.eu.int/ISPO/infosoc/legreg/docs/com96586.html>].
42. The 1993 White Paper and the Essen Strategy.
[URL:
http://europa.eu.int/comm/employment_social/employment_strategy/origins_en.htm#2],
20. 10. 2005.
43. The 21st Century Workplace: Preparing for Tomorrow's Employment Trends Today.
[URL:
http://www.epinet.org/content.cfm/webfeatures_viewpoints_21st_century_workplace_testimony], 27. 10. 2005.

PRILOGA

Tabela 1: Stopnje nezaposlenosti za ženske, moške in skupaj v EU od leta 1993 do leta 2004

	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Skupaj	10,0	10,4	10,0	10,1	9,8	9,3	8,5	7,6	7,2	7,6	8,0	8,1
Ženske	11,7	12,2	12,0	11,9	11,8	11,2	10,3	9,3	8,7	8,9	9,2	9,3
Moški	8,8	9,1	8,6	8,7	8,4	7,8	7,1	6,4	6,1	6,6	7,0	7,1

Vir: Stopnje nezaposlenosti za ženske, moške in skupaj v EU od leta 1993 do leta 2004, 2005.

Tabela 2: Stopnje nezaposlenosti za mlade do 25. leta starosti v EU in ZDA za obdobje od leta 1993 do leta 2004

	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
EU	21,4	21,8	21,0	21,2	20,6	19,0	17,1	15,3	15,1	15,6	16,3	16,6
ZDA	13,3	12,5	12,1	12,0	11,3	10,4	9,9	9,3	10,6	12,0	12,4	11,8

Vir: Stopnje nezaposlenosti za mlade do 25. leta starosti v EU in ZDA za obdobje od leta 1993 do leta 2004, 2005.

Tabela 3: Stopnje nezaposlenosti med mladimi do 25. leta starosti in stopnje rasti BDP-ja v EU od leta 1993 do leta 2004

	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Nezap.	21,4	21,8	21,0	21,2	20,6	19,0	17,1	15,3	15,1	15,6	16,3	16,6
BDP	1,8	4,0	2,5	1,7	2,7	3,0	3,0	3,9	1,9	1,2	1,2	2,4

Vir: Stopnje nezaposlenosti med mladimi do 25. leta starosti in stopnje rasti BDP-ja v EU od leta 1993 do leta 2004, 2006.

Tabela 4: Dolgoročne stopnje nezaposlenosti za ženske, moške in skupaj v EU od leta 1994 do leta 2004

	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Skupaj	5,0	4,9	4,9	4,8	4,4	3,9	3,4	3,1	3,1	3,3	3,3
Ženske	6,1	6,1	6,0	5,9	5,4	4,8	4,2	3,8	3,7	3,9	3,9
Moški	4,1	4,1	4,1	4,0	3,6	3,2	2,8	2,5	2,6	2,8	2,9

Vir: Dolgoročne stopnje nezaposlenosti za ženske, moške in skupaj v EU od leta 1994 do leta 2004, 2005.

Tabela 5: Stopnje nezaposlenosti za ženske, moške in skupaj v ZDA od leta 1993 do leta 2004

	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Skupaj	6,8	6,1	5,6	5,4	4,9	4,5	4,2	4,0	4,8	5,8	6,0	5,5
Ženske	6,5	6,0	5,6	5,4	5,0	4,6	4,3	4,1	4,7	5,6	5,7	5,4
Moški	7,1	6,2	5,6	5,4	4,9	4,4	4,1	3,9	4,8	5,9	6,3	5,6

Vir: Stopnje nezaposlenosti za ženske, moške in skupaj v ZDA od leta 1993 do leta 2004, 2005.

Tabela 6: Stopnje nezaposlenosti med mladimi do 25. leta starosti in stopnje rasti BDP-ja v ZDA od leta 1993 do leta 2004

	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Nezap.	13,3	12,5	12,1	12,0	11,3	10,4	9,9	9,3	10,6	12,0	12,4	11,8
BDP	2,7	4,0	2,5	3,7	4,5	4,2	4,4	3,7	0,8	1,6	2,7	4,2

Vir: Stopnje nezaposlenosti med mladimi do 25. leta starosti in stopnje rasti BDP-ja v ZDA od leta 1993 do leta 2004, 2006.

Tabela 7: Populacija ljudi starih 65 let in več kot odstotek delovne populacija (15-64 let) v EU

	1990	1995	2000	2010
Skupaj	21,6	23,0	24,3	27,3

Vir: The social situation in the European Union 2003, 2004, str. 24.

Tabela 8: Rast posamezne skupine ljudi v EU v letih 1980 do 2040

	1980	1985	1995	2000	2005	2010	2015	2020	2025	2030	2035	2040
0-15	21,5	20,0	18,5	18,0	17,5	17,5	17,5	15,0	15,0	14,5	14,5	14,5
15-64	65,5	67,0	67,5	67,0	67,0	66,0	65,5	64,5	63,0	61,0	59,5	59,0
65+	13,0	13,0	14,0	15,0	15,5	16,5	17,0	20,5	22,0	24,5	26,0	26,5

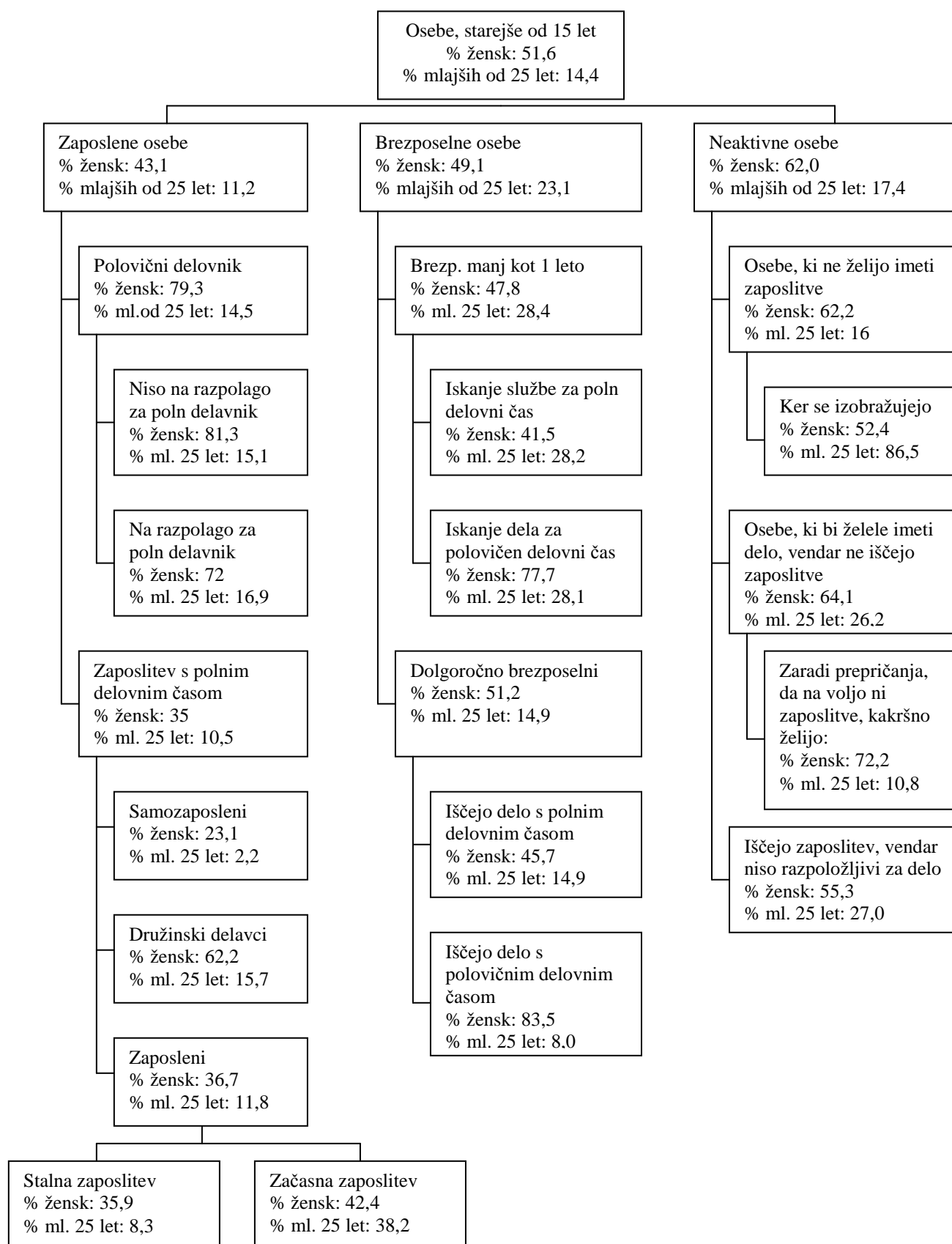
Vir: Social protection in Europe 1999, 2000, str. 30.

Tabela 9: Projekcije populacije v ZDA (v tisočih) od leta 2000 do leta 2050

Starost	2000	2010	2020	2030	2040	2050
Skupaj	282.125	308.936	335.805	363.584	391.946	419.854
0-4	19.218	21.426	22.932	24.272	26.299	28.080
5-19	61.331	61.810	65.955	70.832	75.326	81.067
20-44	104.075	104.444	108.632	114.747	121.659	130.897
45-64	62.440	81.012	83.653	82.280	88.611	93.104
65-84	30.794	34.120	47.363	61.850	64.640	65.844
85+	4.267	6.123	7.269	9.603	15.409	20.861
Skupaj %	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
0-4	6,8	6,9	6,8	6,7	6,7	6,7
5-19	21,7	20,0	19,6	19,5	19,2	19,3
20-44	36,9	33,8	32,3	31,6	31,0	31,2
45-64	22,1	26,2	24,9	22,6	22,6	22,2
65-84	10,9	11,0	14,1	17,0	16,5	15,7
85+	1,5	2,0	2,2	2,6	3,9	5,0

Vir: Projekcije populacije v ZDA (v tisočih) od leta 2000 do leta 2050, 2006.

Slika 1: Delovni status za osebe starejše od 15 let v EU leta 2002

Vir: Education across Europe in 2003, 2003, str. 172.

